

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาศไต้ ต.ร่องกาศ อ.สูงเม่น จ.แพร่ เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PRA) ในการอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต รวมถึงการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในมุมมองของประชากรในชุมชน ข้อมูลที่ค้นพบจึงเป็นข้อมูลแท้จริงที่ได้จากตัวแทนของชุมชนผ่านการรวบรวมประมวลผลข้อมูล บทสรุป การวิเคราะห์จากผู้วิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้มีการกำหนดข้อคำถามโดยการ อภิปรายกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ และการสังเกต มีเนื้อหา ดังนี้

4.1 บริบทโดยทั่วไปของชุมชนบ้านร่องกาศไต้

4.1.1 ประวัติหมู่บ้านข้อมูลชุมชน

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ การตั้งบ้านเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

4.1.3 รูปแบบการปกครอง

4.1.4 รูปแบบการศึกษา

4.1.5 สาธารณสุข

4.1.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1.7 วิธีการดำเนินชีวิต

4.1.8 ประเพณีและวัฒนธรรม ที่สำคัญของชุมชน

4.1.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1.10 การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง

4.1 บริบทโดยทั่วไปของชุมชนบ้านร่องกาศไค้

4.1.1 ประวัติหมู่บ้านข้อมูลชุมชน

ชุมชนร่องกาศ เป็นชุมชนเกิดขึ้นเมื่อไร ไม่ปรากฏแน่ชัด แต่จากการบันเรื่องราวที่กล่าวถึงการมีชุมชนอยู่ จากประวัติศาสตร์เมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2330 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้มีกลุ่มไทลื้อ ซึ่งเป็นชาวเชียงแสน อพยพจากเมืองเชียงแสนเข้ามาตั้งเมืองแพะ การอพยพของคนกลุ่มนี้คงมีความเกี่ยวข้องกับการที่กองทัพของไทยนำโดยพญาทวี่ละ เจ้าเมืองลำปาง ยกกำลังไปกวาดล้างพม่าที่ปกครองเมืองเชียงแสน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ และเป็นเมืองที่มั่นสำคัญของพม่าในดินแดนล้านนา ใน พ.ศ. 2323 และได้กวาดต้อนผู้คนจากเมืองเชียงแสนมาไว้ยังเมืองต่างๆ เป็นการตัดกำลังพม่า ชาวเชียงแสนที่อพยพมาอยู่ในเมืองแพะ ได้ตั้งหมู่บ้านของตนตามชื่อหมู่บ้านเดิม เช่น บ้านคอนแท่น บ้านคอนมูล เป็นต้น และมีบางกลุ่มได้กระจายไปตั้งหลักแหล่งบริเวณที่ถูกทิ้งร้างใกล้บริเวณแม่น้ำยม และมีป่าปกคลุมสมบูรณ์พร้อมด้วยต้นสัก ชาวเชียงแสนกลุ่มนี้ได้สร้างบ้านเรือน และตั้งเป็นเมืองรอไว้ ในบริเวณบ้านเวียงทอง แต่ไม่สามารถตั้งเป็นเมืองได้สำเร็จ จึงได้ชื่อเรียกว่าชาว (เวียงล่อ) ชาวเวียงล่อได้นำฝูงวัวฝูงควาย มาพักที่ไว้บ้านร่องกาศ จากนั้นจึงมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และได้สร้างบ้านเรือนสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเรียกว่าบ้านร่องกาศ ตั้งแต่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน

ปรากฏเป็นหลักฐานที่สำคัญของการบ้านร่องกาศเกิดขึ้นใน พ.ศ.2455 โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2443 ได้ทรงจัดระบบการปกครองจากแบบเจ้าผู้ครองนครมาเป็นเทศาภิบาล ได้ทรงโปรดเกล้าให้พระยาไชยบูรณ์ (พระยาราชอุทยานทัพหลวง) เป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองแพะ โดยมีเจ้าพิริยะเทพวงศ์อุดรเป็นผู้ครองนครแพะ ต่อมาในปี พ.ศ.2455 พวกเงี้ยว หรือ ไทยใหญ่ ได้คบคิดกันก่อการจลาจลขึ้นในเมืองแพะ โดยวันที่ 25 มกราคม 2455 พวกเงี้ยวประมาณ 40-50 คนบุกโจมตีสถานีตำรวจ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ปล้นเงินคลัง ปล้นยักโทษ และปล้นบ้านพวกข้าราชการ พระยาชัยบูรณ์ไม่สามารถต่อสู้ได้จึงพาครอบครัวหลบหนี ต่อมาถูกพวกโจรเงี้ยวจับได้ พระยาชัยบูรณ์จึงถูกนำมาลงโทษโดยการประหารก็เพื่อข่มขู่ให้พวกข้าราชการกลัวที่บ้านร่องกาศ ทางรัฐบาลไทยได้ส่งกำลังกองทัพจากเมืองใกล้เคียง เช่น พิษณุ สวรรคโลก สุโขทัย ตากน่าน และเชียงใหม่ เข้าปราบปรามพวกกองโจรเงี้ยวอย่างเร่งด่วน และยังมีมอบหมายให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) นำกองทัพหลวงขึ้นมาปราบ เมื่อปราบพวกกบฏเงี้ยวได้แล้ว เจ้าพิริยะเทพวงศ์อุดรเจ้าผู้ครองนครแพะ เกรงพระราชอาญาจึงได้หลบหนีไปพำนัก ณ เมืองหลวงพระบาง จากนั้นมาจึงมิได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้านครแพะอีกเลย

จากหลักฐานที่บันทึกไว้ บ้านร่องกาศ จึงเป็นชุมชนที่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ชาวชุมชนร่องกาศ ใช้ชีวิตต่อกันมาอยู่หลายรุ่นหลายชั่วอายุคน ในพื้นที่มีร่องน้ำ (ลำห้วย) ซึ่งไหลมาจากบ้านกาศ ทางทิศตะวันออก ไหลผ่านมาในตำบลตั้งที่บ้านตอนิมิตหมู่ที่ 1, 8, 9 บ้านร่องกาศ หมู่ที่ 2, 3, 4 และบ้านร่องกาศใต้ หมู่ที่ 5, 11 ของตำบลร่องกาศ จากการที่มีร่องน้ำสองสายไหลผ่านมาในชุมชนจึงได้ตั้งเป็นชื่อเรียกว่า “ร่องกาศ” และใช้เป็นชื่อเรียกตำบล ลำห้วยนี้ได้ไปสิ้นสุด ณ บ้านร่องกาศใต้ แล้วจึงไหล ลงสู่แม่น้ำยม

ชุมชนบ้านร่องกาศใต้แต่เดิมเล่ากันว่า ณ บริเวณบ้านร่องกาศใต้ นี้ มีชนพื้นถิ่นชาว “ชาวเวียงลอ” ซึ่งได้เข้ามาใช้พื้นที่ โดยเคยใช้เป็นที่พัก อาศัย ดูแล ในการนำ วัว และควาย หนีน้ำ ในฤดูน้ำหลาก หลังจากรับจ้างนำวัวควายเหล่านั้นมาใช้เป็นแรงงานในการไถคานาข้าว เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นการเกษตรในช่วงฤดูทำนา จำเป็นต้องอาศัย วัว ควายที่เลี้ยงไว้เป็นเครื่องทุ่นแรง และหลังจากประกอบกิจกรรมไถคานเสร็จจำเป็นต้องนำฝูง วัว ควายไปอยู่ในพื้นที่ไม่มีการเพาะปลูกข้าว เนื่องจาก วัว ควายจะเข้าไปแทะเล็มต้นกล้าทำให้เสียหาย จึงต้องมีพื้นที่โล่ง ซึ่งบ้านร่องกาศใต้ มีพื้นที่ราบกว้างเหมาะสมในการเป็นที่พักสัตว์เลี้ยง และมีแหล่งทุ่งหญ้า อันเป็นแหล่ง อาหารอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับมีแม่น้ำยมไหลผ่านเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน ต่อมาเมื่อมีผู้อพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้านจึงตั้งชื่อพื้นที่บริเวณนี้ว่า “บ้านร่องกาศขี้เหล็ก” ตามชื่อลำห้วยขี้เหล็กที่ไหลผ่านหมู่บ้าน โดยได้ไหล ไปสิ้นสุดที่แม่น้ำยม ชุมชนบ้านร่องกาศขี้เหล็ก นี้เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีประมาณ 30 ครัวเรือนในอดีต การศึกษาค้นหาประวัติของชุมชนนี้จึงอาศัยตำนานของการสร้างวัดร่องกาศใต้ และหลักฐานการขุดแต่งพระธาตุใจหอยอายุราว 218 ปี ในปี พ.ศ. 2333 จากการบอกเล่าสืบต่อกันมาเมื่อได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยในพื้นที่และค้นพบพระธาตุมีลักษณะเป็นเม็ดเล็กๆ คล้ายกับไข ของหอยในบริเวณวัดร่องกาศใต้ โดยจะเพิ่มวันจะเพิ่มวันละเม็ด วันละเม็ด เป็นที่แปลกใจแก่ชาวบ้าน และศรัทธา จึงได้มีการก่อสร้างเป็นเจดีย์ไว้เพื่อบรรจุพระธาตุให้เป็นที่สักการบูชาตามแบบความเชื่อของคนในสมัยก่อน เป็นหลักฐานอย่างหนึ่ง ประกอบกับตำนานโจรเงี้ยวปล้นเมืองแพร์ ที่ได้นำพระยาไชยบูรณ์มาประหารที่บ้านร่องกาศ และคำบอกเล่าสืบกันมา คงจะมีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนบ้านร่องกาศขี้เหล็ก ตามการสร้างพระธาตุ ตามนั้น

เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นบ้านร่องกาศ จึงตั้งเป็นตำบลร่องกาศ ชาวบ้านจึงเปลี่ยนชื่อเรียกจากเดิม บ้านร่องกาศขี้เหล็ก เป็นบ้านร่องกาศใต้ เนื่องจากการตัดผ่านของถนนชั้นตรกิจโกศล จึงทำให้เกิดการแบ่งแยกเป็นบ้านเหนือ กับ บ้านใต้ เช่นเดียวกันกับวัด ก็มีวัดร่องกาศเหนือ วัดร่องกาศใต้ ก่อนมีลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ พ.ศ.2457 บ้านร่องกาศใต้ มีการปกครองกันเอง โดยมีท้าวอูต เททา เป็นใหญ่บ้าน แล้ว จึงมีพัฒนาารูปแบบการปกครองกันเองตั้งแต่นั้นมา

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ การตั้งบ้านเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ภูมิประเทศชุมชนบ้านร่องกาใต้

ตามสภาพภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ที่พิกัด

latitude 18.06532 longitude 100.07255

ชุมชนบ้านร่องกาใต้ ตำบลร่องกา อำเภอสุงเม่น จังหวัดแพร่ อยู่ห่างจากตัวเมืองแพร่ไปทางทิศใต้ระยะห่างจากตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร ตำบลร่องกาตั้งบ้านเรือนอยู่ใน 11 หมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนยันตรกิจโกศล ส่วนชุมชนบ้านร่องกาใต้ ประกอบด้วย หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 11 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนน

การคมนาคม ใช้ ถนนยันตรกิจโกศล ถนนที่ใช้เดินทางไปยัง อ.เด่นชัย อ.สูงเม่น อ.เมืองแพร่ เส้นทางที่สะดวกจากหมู่บ้านไปอำเภอที่ใกล้ที่สุด ระยะทางรวม 5 กม.

เวลาที่ใช้เดินทาง 15 นาที ไปสู่อำเภอเด่นชัย 5 นาที สู่อำเภอเมืองแพร่

5 นาที ไปสู่อำเภอสุงเม่น โดยมีแผนที่แสดงให้เห็นดังนี้

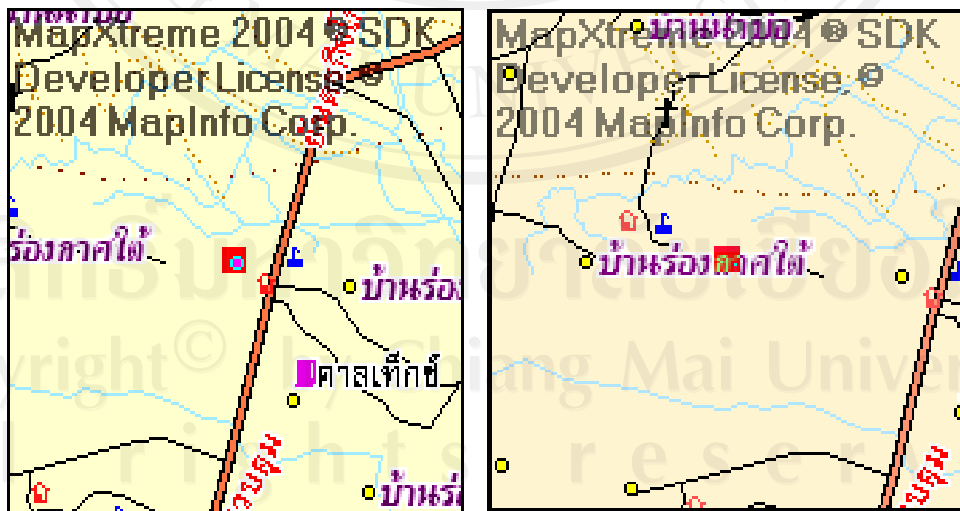
ภาพ 4.1 แผนที่แสดงพื้นที่อำเภอสุงเม่น

*ที่มา: สำนักงานอำเภอสุงเม่น (2551)

ภาพ 4.2 ภาพแสดงแผนที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาศ

*ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาศ (2551)

ภาพ 4.3 แผนที่แสดงบริเวณที่ตั้งชุมชนบ้านร่องกาศใต้

*ที่มา: แผนที่ GPS mapxtreme 2004 (2551)

ภาพ 4.4 ภาพถ่ายทางดาวเทียมชุมชนบ้านร่องกาศไต้

*ที่มา : <http://www.pointasia.com>. (2551)

ลักษณะทางกายภาพลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ที่มีจำนวน 3,212 ไร่ พื้นที่การเกษตร 1,593 ไร่ ที่มากพอ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงกุ้ง ปลูกไม้เศรษฐกิจ เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น (tropic) มี 3 ฤดู

ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนมิถุนายน

ฤดูฝน ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรน้ำ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำยมที่ไหลผ่าน ลำห้วยร่องกาศ ลำห้วยชีเหล็ก เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรทั้งในอดีตถึงปัจจุบันชุมชนจึงหวงแหนแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งนี้เป็นอย่างมาก ถือเป็นทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวมของชุมชน

*ทรัพยากรดิน บ้านร่องกาศใต้ หมู่ 5 มีพื้นที่ 1,647 ไร่ ที่ดินเพื่อการเกษตร 814 ไร่ ที่นา 406 ไร่ พืชไร่ 250 ไร่ ไม้ผล 112 ไร่ พืชผัก 46 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 56 ไร่ ที่สาธารณประโยชน์ 12 ไร่

บ้านร่องกาศใต้ หมู่ 11 มีพื้นที่ 1,565 ไร่ ชนิดดิน พื้นที่ถือครองทางการเกษตร 779 ไร่ พื้นที่นา 472 ไร่ พืชไร่ 122 ไร่ ไม้ผล 133 ไร่ พืชผัก 52 ไร่

ทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ 374 ไร่ มีต้นไม้ยืนต้นอยู่สลับกันอยู่ทั่วหมู่บ้าน พื้นที่ป่า เป็นไม้เบญจพรรณ ต้นสัก ต้นจันทน์

ทรัพยากรชีวภาพ มีต้นไม้สีสุก ของชาวบ้านอยู่ติดกับร่องน้ำเป็นส่วนมาก นอกนั้นก็ เป็นต้นไม้ผล และ เห็ดป่า ผัก สมุนไพร หมูป่า นกป่า นกกางเขน นกเค้าแมว กระแต ไก่ป่า ไก่พันธุ์พื้นเมือง กระต่ายป่า สัตว์เลื้อยคลาน กิ้งก่า งู แมลง กวาง ครั่ง พันธุ์ปลาชนิดต่างๆ จากลำห้วย และ แม่น้ำยม

จากการสังเกตภาพถ่ายดาวเทียมทำให้เห็นสภาพ การตั้งบ้านเรือน และพื้นที่ทางการเกษตร ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และสามารถประเมินความอุดมสมบูรณ์ที่กล่าวเล่าขานต่อกันมา ว่า มีข้าวในนา มีปลาในน้ำ แหล่งผลิตข้าวชั้นดี และเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านร่องกาศใต้ ในอดีต ปัจจุบันบ้านร่องกาศใต้แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน จากการแบ่งเขตการปกครองทำให้เกิดการแบ่งการใช้ทรัพยากรออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นที่ทางทิศเหนือ เป็นของหมู่ที่ 11 พื้นที่ทิศใต้ เป็นของหมู่ที่ 5 จากการตกลงแบ่งเขตหมู่บ้านในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2542

*ที่มา สำนักงานการเกษตรอำเภอสูงเม่น (2550)

ภาพ 4.5 แผนที่ภาพถ่าย ไร่ร่องทาศใต้ จาก Point Asia

*ที่มา: <http://www.pointasia.com>. (2551)

สภาพแวดล้อมในอดีต

ชุมชนบ้านร่องกาศได้ มีพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์การเพาะปลูก ต่อมา มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนระบบการปกครอง และจัดทำกรรมสิทธิ์ที่ดิน ประชากรจึงใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย การเกษตรกรรม โดยเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ในอดีตพื้นที่ดั้งเดิมมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะไม้เศรษฐกิจ คือ ไม้สัก ซึ่งภายในชุมชนได้ใช้เพื่อประกอบการสร้างบ้านเรือนป่าสักตามธรรมชาติจึงได้ลดจำนวนลง บ้านเรือนที่อยู่ในชุมชนเป็นบ้านไม้สัก เป็นบ้านไม้สองชั้นมีพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ คือ ไร่พื้นเมือง อื่นๆ ทุกหลังคาเรือนจะมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อการบริโภค เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดแพร่ครั้งใหญ่เมื่อ เดือนกันยายน 2538 เดือนสิงหาคม 2544 และ ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรเสียหาย บ้านเรือนได้รับผลกระทบ จากน้ำท่วมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ความสมบูรณ์ของหน้าดิน โรคพืชศัตรูพืชเพิ่มมาก เกษตรกรจึงต้องใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืชเกษตร และมีการจัดการสารเคมีไม่เหมาะสม ชาวบ้านนิยมเผาขยะเองบริเวณ ไร่นาและยังนิยมเผาตอซังข้าวหลังเก็บเกี่ยวโดยเชื่อว่า จะทำให้ สัตว์พิษโรคและแมลงหมดไปหลังจากการเผา จึงทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ ด้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้เข้าไปส่งเสริมให้มีการงดเผาตอซังข้าว ในปีพ.ศ. 2548 เป็นต้น ในปี วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ได้เกิดน้ำท่วมพัดเอาท่อนซุงถล่มพังบ้านและเกิดน้ำกัดเซาะบริเวณตลิ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่การเกษตร เนื่องจากน้ำป่าได้พัดไหลมาจากตำบลห่อแฮ ผ่านมาท่วมบริเวณเมืองแพร่ ตำบลร่องกาศ และบ้านร่องกาศได้ก็ประสบปัญหาอย่างมากจากแม่น้ำยม ที่อยู่ท้ายหมู่บ้านบ้านเรือนที่อยู่ชุมชนอย่างไม่รู้ตัวแค่เพียงชั่วข้ามคืนน้ำป่าก็ไหลมานำพาทรัพย์สินเสียหาย อันเป็นเหตุให้ชุมชนยังคงอยู่ในภาวะเสี่ยงต่ออุทกภัยตลอดเวลาอันเป็นปัญหาทางด้านความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มี

ภาพ 4.6 การกัดเซาะของน้ำป่าที่ไหลลงสู่แม่น้ำยม

แนวโน้มสภาพแวดล้อมในอนาคต

ในชุมชน มีการรวมกลุ่มปลูกป่าที่ว่างเปล่าเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือป่าชุมชน จำนวน 35 ไร่ และปลูกพื้นที่ว่างเปล่า 25 ไร่ โดยประมาณ เพื่อเป็นการปลูกไม้เศรษฐกิจ คือ ไม้สักเพื่อเป็นการอนุรักษ์และปลูกฝังจิตสำนึก ในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อชดเชยจำนวนต้นสักที่ได้ถูกตัดไป และชาวบ้านที่มีพื้นที่การเกษตร นิยมที่จะปลูกต้นสักเพื่อการพาณิชย์ ทำให้สภาพพื้นที่โดยทั่วไป หากเป็นพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ ชุมชนก็จะปลูกต้นสักไว้เป็นการทดแทนผืนป่าที่เคยมีมาในอดีต แนวโน้มมีการสร้างบ้านเรือนที่เริ่มเป็นบ้านปูนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากไม่มีราคาแพง การเกษตรเริ่มนำวิธีการเกษตรอินทรีย์มาใช้ การจัดการปัญหาขยะ มีองค์กรบริหารส่วนตำบลเข้ามา ดำเนินการจัดการสาธารณสุข ปลอดภัยด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น เพียงแต่จากสถานการณ์ที่ส่งผลจากอดีต แม้ว่าชุมชนบ้านร่องกาศ จะมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ แต่ก็มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากเป็นเขตเสี่ยงภัยน้ำท่วม ต้องเฝ้าระวังทุกปี

สภาพทั่วไปของประชากรในชุมชน

2.1 เพศ ช่วงอายุ

ภายในชุมชนประกอบด้วยสมาชิก เพศชายและหญิงมีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานเป็นส่วนใหญ่ และมีอาชีพและมืงานทำ

*ตาราง 4.1 ประชากรช่วงอายุ เพศ บ้านร่องกาศใต้ หมู่ 5 ปี พ.ศ.2551

ช่วงอายุประชากร	จำนวน(คน)		
	รวม	ชาย	หญิง
จำนวนประชากรที่มีอายุน้อยกว่า 1 ปี	3	2	1
จำนวนประชากรที่มีอายุ 1-2 ปี	5	2	3
จำนวนประชากรที่มีอายุ 3-5 ปี	17	5	12
จำนวนประชากรที่มีอายุ 6-11 ปี	46	25	21
จำนวนประชากรที่มีอายุ 12-14 ปี	23	11	12
จำนวนประชากรที่มีอายุ 15-17 ปี	25	16	9
จำนวนประชากรที่มีอายุ 18-19 ปี	267	123	144
จำนวนประชากรที่มีอายุ 50-60 ปี	104	48	56
จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป	131	51	80
รวมจำนวนประชากรหมู่ที่ 5	621	238	338

*ตาราง 4.2 ประชากรช่วงอายุ เพศ บ้านร่องกาศใต้ หมู่ 11 ปี พ.ศ. 2551

ช่วงอายุประชากร	จำนวน(คน)		
	รวม	ชาย	หญิง
จำนวนประชากรที่มีอายุน้อยกว่า 1 ปี	5	2	3
จำนวนประชากรที่มีอายุ 1-2 ปี	7	6	1
จำนวนประชากรที่มีอายุ 3-5 ปี	22	12	10
จำนวนประชากรที่มีอายุ 6-11 ปี	39	20	19
จำนวนประชากรที่มีอายุ 12-14 ปี	18	7	11
จำนวนประชากรที่มีอายุ 15-17 ปี	17	9	8
จำนวนประชากรที่มีอายุ 18-19 ปี	303	155	148
จำนวนประชากรที่มีอายุ 50-60 ปี	93	44	49
จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป	89	36	53
รวมจำนวนประชากรหมู่ที่ 11	593	291	302

**ตาราง 4.3 ข้อมูลประชากรบ้านร่องกาศใต้ ปี พ.ศ. 2549

หมู่ที่	จำนวนประชากร (คน)		
	ชาย	หญิง	รวม
บ้านร่องกาศใต้ ม. 5	315	278	593
บ้านร่องกาศใต้ ม.11	292	299	591
รวม	607	577	1,184

ประชากรในชุมชนบ้านร่องกาศใต้จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของสองหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 11 รวมมี 314 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 1,214 คน หญิง 592 คน ชาย 640 คน เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2549 ที่เป็นข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาศเปรียบเทียบกับได้ว่าจำนวนประชากรชายลดลงเป็นจำนวน 33 คน จำนวนประชากรหญิงเพิ่มขึ้น 15 คน ในระยะเวลา 2 ปี ที่ผ่านมา จากการ เกิด ตาย ย้ายถิ่น

*ข้อมูล 1 ที่มา:การสำรวจจาก อสม.ในพื้นที่ รายงานต่อ สาธารณสุขจังหวัด สสำรวจปี พ.ศ. 2551

**ข้อมูล 2 ที่มา:องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลร่องกาศ ปี พ.ศ. 2549

ศักยภาพของประชากร

ชุมชนเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนำร่อง จากการทำเป็นชุมชนพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจมาก่อน ได้รับการรับรองเป็นชุมชนที่มีความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเปรียบได้เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ตามหลักการส่งเสริมของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, อ้างแล้ว) จากการทำในชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสมุนไพร การเลี้ยงสัตว์ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การถนอมอาหาร มีการรวมกลุ่มกันทำข้าวกล้องซ้อมมือหมูน การทำน้ำปู (เครื่องปรุงรสที่ทำมาจากปู) น้ำพริกปลา หน่อไม้ต้มสุก บุตรหลานในชุมชนได้เรียนทุกคน ประชากรส่วนใหญ่มีองค์ความรู้ และรอบรู้ ในด้านการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักของชุมชน มีการถ่ายทอด คัดเลือก สายพันธุ์ ไม้พื้นเมือง การพัฒนาชุมชนมีการช่วยเหลือสนับสนุนระหว่างกันภายในชุมชนทั้งด้านการจัดการ ตัดสินใจ บริการ การร่วมมือ การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ในการพัฒนาความเป็นอยู่ ของคนในชุมชน คือสนใจและใฝ่หาความรู้ จากได้ จากชุมชนมีการพัฒนาแหล่งความรู้ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่ใช้พื้นที่แปลงนาในการเรียนรู้ โรงเรียนภูมิปัญญาที่ใช้ลานวัดเป็นห้องเรียน และมีการสร้างศูนย์คอมพิวเตอร์วีรคองคาสได้ เพื่อเป็นสถานที่ดึงเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ในวัด เป็นการเพิ่มความรู้แก่เยาวชน และเป็นการเพิ่มสร้างศักยภาพให้ชุมชน

ความแตกต่างและความผสมกลมกลืนของเชื้อชาติ การจัดชนชั้น ฐานะ

จากการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 218 ปี ภายในชุมชนล้วนเป็นบุคคลที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมมีการสืบทอดภูมิปัญญาวิถีการดำเนินชีวิต สร้างบ้านเรือนไว้ให้เป็นสมบัติของลูกหลานการสร้างบ้านหลังใหม่สร้างในพื้นที่เดิมหรือพื้นที่ว่างในบริเวณใกล้เคียง ทำให้เป็นการสร้างครอบครัวใหม่ ยังคงอยู่ในพื้นที่เดิม เป็นเครือข่ายทางสังคมเดียวกัน มีวัฒนธรรมเหมือนกัน การจัดลำดับชนชั้นแบ่งไปตามอายุ โดยนับถือผู้อาวุโสคู่แลกกันระหว่างคุ้มบ้าน ซึ่งเป็นระบบบริหารการปกครองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่ว่าจะฐานะรวยจนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเป็นหัวหน้าคุ้ม ที่จะต้องคอยบอกข่าวงานต่างๆ ของทางราชการผ่านผู้ใหญ่บ้าน และจัดการช่วยเหลือลูกคุ้ม และในชุมชน ผู้ที่มีฐานะในชุมชนช่วยเหลือด้านทรัพย์ ผู้ฐานะยากจนช่วยเหลือด้านกำลังกาย การสังเกตเห็นจากงานพิธี ประเพณีต่างๆ ว่าการนับถือผู้สูงอายุ ศาสนาพระสงฆ์ ยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่งในชุมชน

ภาษา ที่ใช้พูดกันในปัจจุบันคือ ภาษาไทยภาคเหนือ (คำเมือง) ที่ยังคงใช้เป็นภาษาพูดในการสื่อสารกันในหมู่บ้านจนถึงลูกหลาน ถือเป็นวัฒนธรรมทางภาษา

ศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีงานประเพณีประจำทุกปี วัดจึงมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ถือเป็นสถานที่รวมจิตใจของประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งสอง ของชุมชนบ้านร่องกาศได้ ร่วมใจช่วยกันพัฒนาวัด ประกอบพิธีกรรม จัดงานประเพณีต่างๆ ประชุมคณะกรรมการเป็นสถานที่ เรียนรู้ โสภณธรรม ปุ้มผลญา (โรงเรียนมิปัญญา) สำหรับส่งเสริมภูมิปัญญาในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2546 โดยในทุกวันพระ จะมีกลุ่มผู้สูงอายุมาคอยสอนภูมิปัญญาที่มี ในลักษณะของการให้ความหมายของ เสรี พงศ์พิศ (2536) ว่า ภูมิปัญญา เป็น ลักษณะสิ่งที่เป็น รูปธรรม เป็นโลกทัศน์ จีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเรื่องราวเกี่ยวกับการเกิด การเจ็บตาย คุณค่า ความหมายทุกสิ่งในชีวิตประจำวันให้ทุกคนได้เรียนรู้และ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเฉพาะด้าน ต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และ อื่นๆ เช่นเดียวกันนั้นผู้สูงอายุ ในชุมชนบ้านร่องกาศได้ ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ ตามแบบอย่างเอกลักษณ์ของชุมชน โดยใช้ เป็นที่สอนการเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบในการสืบทอดวัฒนธรรมต่างๆ ให้คงอยู่

4.1.3 ลักษณะการปกครองและการบริหารงานพัฒนาชุมชน

1. ชุมชนบ้านร่องกาศได้ มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 17 พ.ศ.2550
2. ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ฉบับที่ 5 ที่ พ.ศ.2546
3. ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น ฉบับที่ 11 พ.ศ.2551
4. กระทรวงมหาดไทย การกระจายการปกครองระบอบกระจายอำนาจ

ชุมชนบ้านร่องกาศได้ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก ชื่อท้าวอูต เทธา 1) นายซัด เกียงคำ 3) นายเฮียน แก้วพนม 4) นายไขคำ เกียงคำ 5) นายวิวัฒน์ นุ่มนวล 6) นายบุญมี วงษ์แหง (2กันยายน 2542 แยกหมู่บ้าน เป็น 2 หมู่บ้าน)

ผู้ใหญ่บ้านร่องกาศได้ หมู่ที่ 5 คนปัจจุบัน นางนงลักษณ์ ใจการณ์

ผู้ใหญ่บ้านร่องกาศได้ หมู่ที่ 11 คนปัจจุบัน นางดวงสุดา ฉัญญู โย

มีการแบ่งภาระการปกครองจากผู้ใหญ่บ้าน โดยการมีการเลือกหัวหน้าคุ้มพลัด เปลี่ยนกันดูแลปกครองกันเองภายในคุ้ม ในชุมชนมีคุ้มบ้านอยู่ จำนวน 25 คุ้มบ้าน

การบริหารงานพัฒนาชุมชน

1. การบริหารงานชุมชนมีองค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาศ มีอำนาจหน้าที่ในการ พัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสูงเม่น มีหน้าที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงส่งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมาให้ความรู้อบรมและพัฒนาอาสาพัฒนาชุมชน

3. สำนักงานเกษตรอำเภอสูงเม่นมีหน้าที่รับผิดชอบส่งเสริมอาชีพเกษตรกร พัฒนาการเพาะปลูก วิชาการเกษตรส่งเสริมให้มี ยุวเกษตรกร ผู้นำเกษตร กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่

4. สาธารณสุขอำเภอสูงเม่นมีหน้าที่ บริการชุมชนด้านสุขอนามัย สุขาภิบาล สิ่งแวดล้อมอบรม จัดเจ้าหน้าที่เข้ามาในการดูแลด้านสุขภาพ ดูแลมอบหมายงานอาสาสมัคร สาธารณสุข

4.1.4 รูปแบบการศึกษา

สถาบันการศึกษาภายในชุมชนบ้านร่องกาศไต้ มี โรงเรียนบ้านร่องกาศไต้ อยู่ในความดูแลของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 2 มีอาจารย์ 5 ท่าน เด็กนักเรียน 35 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนึ่งแห่ง ระดับการศึกษาของประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาคะทั่งระดับ และมีความนิยมส่งบุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับสูง ครอบครัวที่สามารถส่งบุตรหลานได้เรียนระดับสูง เมื่อจบการศึกษาแล้วส่วนใหญ่จะไปประกอบอาชีพต่างถิ่น อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ไว้บริการ มีหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย ห้องสมุดประชาชน คือ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านร่องกาศ ศาลาประชาคม โรงเรียนภูมิปัญญา อยู่บริเวณวัดร่องกาศไต้

4.1.5 สาธารณสุข

ภายในชุมชนบ้านร่องกาศไต้ ยังไม่มีสถานอนามัย จึงต้องอาศัย สถานีอนามัยใกล้เคียง ซึ่งอยู่ที่บ้านร่องกาศ หมู่ที่ 3 ภายในบริเวณขององค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาศ และสถานีอนามัย หมู่ที่ 6 โรงพยาบาลสูงเม่น ที่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 7 กิโลเมตร และโรงพยาบาลแพร่ โดยมีสายงานนี้คลุมถึงตำบลร่องกาศ มีการมาดูแลจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน ในการการสุขาภิบาล การควบคุมป้องกันโรค และทันตสาธารณสุขหรือปฏิบัติงานในลักษณะส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานสาธารณสุข รับผิดชอบ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ผ่านการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุข เป็นจำนวน ประมาณ 25 คน ที่ได้รับบัตร อสม. ทำหน้าที่ดูแลด้านส่งเสริมสุขภาพ การพยาบาลเบื้องต้นสนับสนุนงานด้านอื่นๆ ของ อบต.ร่องกาศ จัดทำรายการสำรวจสำมะโนประชากร ซึ่งการดำเนินงานด้านสาธารณสุข เป็นการความมั่นคงด้านสุขภาพของชุมชน ผู้ที่ได้รับหน้าที่ งานอาสาต่างๆ ได้ช่วยงานทางด้านสุขภาพและสามารถทำการสำรวจจำนวนประชากรเพื่อเป็นข้อมูลแยกช่วงอายุและเพศในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2551 เพื่อรายงานต่อ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสูงเม่น ตาม (ตาราง 4.1-4.2) ข้อมูลด้านต่างๆ สามารถตรวจสอบได้จากการผ่านเกณฑ์ประเมินโดยอาศัยข้อมูล จปฐ. ของประชากรชุมชนบ้านร่องกาศไต้ โดยมีรายละเอียดตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งให้เห็นเกณฑ์ดัชนีชี้วัดว่าชุมชนบ้านร่องกาศไต้ ผ่านเกณฑ์การประเมิน ทำให้บ้านร่องกาศไต้หมู่ 5 หมู่ 11 ได้รับให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในปี พ.ศ.2551

ตาราง 4.4 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานบ้านร่องกาใต้ หมู่ 5

Indicator Report ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2550	
ตัวชี้วัด	ผลข้อมูล
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด และฉีดวัคซีนครบ	ผ่านเกณฑ์
2. หญิงที่คลอดลูกได้รับการทำคลอด และดูแลหลังคลอด	ผ่านเกณฑ์
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	ผ่านเกณฑ์
4. เด็กแรกเกิดถึง 1 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	ผ่านเกณฑ์
5. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่ 4 เดือนแรกติดต่อกัน	ผ่านเกณฑ์
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	ผ่านเกณฑ์
7. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารอย่างถูกต้องครบถ้วน	ผ่านเกณฑ์
8. เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	ผ่านเกณฑ์
9. ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน	ผ่านเกณฑ์
10. คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	ผ่านเกณฑ์
11. คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี	ผ่านเกณฑ์
19. ครอบครัวมีความอบอุ่น	ผ่านเกณฑ์
12. ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร	ผ่านเกณฑ์
13. ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	ผ่านเกณฑ์
14. ครัวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี	ผ่านเกณฑ์
15. ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	ไม่ผ่านเกณฑ์
16. ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	ผ่านเกณฑ์
17. ครัวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี	ผ่านเกณฑ์
18. ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ผ่านเกณฑ์
20. เด็กอายุ 3-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน	ผ่านเกณฑ์
21. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี	ผ่านเกณฑ์
22. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย	ผ่านเกณฑ์
23. เด็กที่ไม่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ	ไม่มีข้อมูล
24. คนอายุ 15-60 ปี อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้	ผ่านเกณฑ์

ตาราง 4.4 (ต่อ)

25. คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง	ผ่านเกณฑ์
26. คนอายุ 18-60 ปี มีการประกอบอาชีพและมีรายได้	ผ่านเกณฑ์
27. คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี	ผ่านเกณฑ์
28. ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน	ผ่านเกณฑ์
29. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	ผ่านเกณฑ์
30. คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	ผ่านเกณฑ์
31. คนอายุ 6 ปีขึ้นไปทุกคนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	ไม่ผ่านเกณฑ์
32. คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน	ผ่านเกณฑ์
33. คนพิการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน	ผ่านเกณฑ์
34. ครัวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	ผ่านเกณฑ์
35. ครัวเรือนมีคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น	ผ่านเกณฑ์
36. ครัวเรือนมีคนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	ผ่านเกณฑ์
37. คนที่มีสิทธิ์ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	ผ่านเกณฑ์

*ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน (2550)

4.1.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ทำเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์จากไม้ รับจ้าง งานฝีมือ ค่าแรงงาน 147 บาทต่อวัน มีบุคคลในพื้นที่รับราชการครู บางส่วนทำการสอนในหมู่บ้านและพื้นที่อื่นๆ การค้าขาย เป็นส่วนใหญ่มีร้านค้า ของชำ 6 แห่งส่วนใหญ่ขายอาหารสดและของแห้ง เป็นทั้งร้านค้า และที่พบปะพูดคุยกัน มีร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนภายในชุมชนไม่มีตลาด มีร้านการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร พอถึงฤดูเก็บเกี่ยว จะมีผู้มารับซื้อ ผลผลิตทางการเกษตรถึงพื้นที่ ประชากรโดยประกอบอาชีพเกษตรกร คือ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมง ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผักสวนครัว ประชากรส่วนใหญ่ใช้แหล่งสินเชื่อ ธ.ก.ส. ใช้เงินทุนหมุนเวียนจากงบประมาณภาครัฐเงินทุน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพและมีรายได้ มาจากภาคการเกษตรรองลงมาจะมีอาชีพรับจ้าง รับราชการ และการดำรงชีพ การค้า อื่นๆ คนอายุระหว่าง 18-60 ที่มีการประกอบอาชีพและมีรายได้ 719 คน สภาพเศรษฐกิจดูได้จากรายได้เฉลี่ย และการพัฒนาชุมชนชุมชนบ้านร่องกาศได้ หมู่ 5 หมู่ 11

* ตาราง 4.5 แสดงรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยชุมชนบ้านร่องกาใต้ ปี พ.ศ. 2550

หมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยครัวเรือนชุมชนบ้านร่องกาใต้ พ.ศ.2550
ร่องกาใต้ ม.5	- 34,182 บาท คน/ปี
ร่องกาใต้ ม.11	- 28,767 บาท คน/ปี

*จากข้อมูลตาราง 4.5 รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย ต่อคน ต่อปี ตามเกณฑ์ มาตรฐานของกรมพัฒนาชุมชน เท่ากับ 20,300 สองหมื่นสามร้อยบาท ต่อคนต่อปี

การทำการเกษตร

*บ้านร่องกาใต้ หมู่ที่ 5 ในรอบปีที่ผ่านมาพืชไร่อายุสั้นที่ครัวเรือนส่วนมากปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ถั่วเหลือง ถั่วกาแพ้วถั่วคากาแพ ครัวเรือนที่ปลูกพืชไร่ชนิดนี้ 34 ครัวเรือน ครัวเรือนที่ทำสวนปลูกไม้ผล มีจำนวน 3 ครัวเรือนส่วนมากใช้พื้นที่เพาะปลูกครัวเรือนละ 4 ไร่ ครัวเรือนที่ทำสวนผัก มีจำนวน 2 ครัวเรือน ส่วนมากใช้พื้นที่เพาะปลูกครัวเรือนละ 2 ไร่ ครัวเรือนที่ทำนามีทั้งหมด 44 ครัวเรือน

บ้านร่องกาใต้ หมู่ที่ 11 ในรอบปีที่ผ่านมาพืชไร่อายุสั้น ที่ครัวเรือนส่วนมากปลูกเป็นอันดับหนึ่ง คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ครัวเรือนที่ปลูกพืชไร่ชนิดนี้ 12 ครัวเรือน และมีพื้นที่ ครัวเรือนที่ทำสวนผัก มีจำนวน 24 ครัวเรือน ส่วนมากใช้พื้นที่เพาะปลูกครัวเรือนละ 1 ไร่ ในหมู่บ้านมีพื้นที่ทำการเกษตรดูแล 182 ไร่ ครัวเรือนที่ทำการเกษตรดูแล มีจำนวน 53 ครัวเรือน

*ที่มา 1: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสูงเม่น (2550)

**ที่มา 2: สำนักงานเกษตรอำเภอสูงเม่น (2551)

สภาพด้านเศรษฐกิจสังคมในระดับชุมชน

ประกอบอาชีพเกษตร ข้าราชการ รับจ้าง ค้าขายในชุมชนมีโรงสีข้าวขนาดเล็ก และรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร การค้าขายแลกเปลี่ยนในชุมชนมีเพียงการรับซื้อครั้ง ในชุมชนมีการเก็บขวดพลาสติก ขวดน้ำไปขายยังสถานที่รับซื้อของเก่า สภาพเศรษฐกิจโดยรวม ไม่มีการค้าในรูปแบบตลาดสด แต่มีรูปแบบการค้าของชุมชนเองคือโครมี ผลไม้ กล้วยน้ำว่าก็มาขายที่หน้าบ้าน มีการจับปลาจากลำน้ำ จากบ่อเลี้ยง แล้วเร่ขายให้คนที่ต้องการในชุมชน สิ่งที่เป็นอาชีพเสริมให้กับกลุ่มแม่บ้านต่างๆ ระหว่างรอเก็บเกี่ยวข้าว คือการรวมกลุ่มกันผลิต ข้าวแต่นสมุนไพร ซึ่งได้นำข้าวเก่าในชุมชนมาสำรองเก็บไว้ เพื่อแปรรูป เป็นการเพิ่มมูลค่า

กองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านพิจารณาประชุมกรรมการและปล่อยเงินทุนปีละครั้งมีการตั้งคณะติดตามเงินกู้ เป็นคนคอยรับชำระเบี้ยเงินกู้ ส่วนใหญ่กู้เพื่อลงทุนภาคการเกษตร ธนาคารหมู่บ้านตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลร่องกาศ รับฝากเงิน สัจจะ และปล่อยสินเชื่อให้สมาชิก ดำเนินการรับฝาก-ถอนทุกวันที่ 3 ของเดือน และ ปล่อยเงินกู้ โดยมีคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน เป็นผู้อนุมัติในวันเดียวกัน

สหกรณ์ออมทรัพย์

มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยการนำรายได้จากการขายผลผลิตของกลุ่มการเกษตร กลุ่มข้าวกล้องรายได้อื่นๆ นำไปฝากที่ธนาคารหมู่บ้าน นำเงินฝากที่ได้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตของกลุ่มตัวเอง และให้กู้แก่สมาชิกในกรณีเจ็บป่วย ขณะที่เริ่มเข้ามาในชุมชนได้สังเกตเห็นมีการก่อตั้งที่ทิ้งขยะเพื่อนำไปขายของโรงเรียนบ้านร่องกาศได้โดยให้นักเรียนในโรงเรียนเป็นจัดการ อยู่ในขั้นทำกันเองภายใต้ริเริ่มในโรงเรียน ได้สอบถามเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านร่องกาศได้ ได้บอก ว่ามีการดำเนินกิจกรรมโดยคุณครู “ให้ช่วยกันรักษาโลกร้อน ให้รู้จักนำขยะ ไปรีไซเคิล นำไปขายเอาเงินมาเป็นทุนเก็บไว้”

ภาพ 4.7 การทำหน้าที่รับฝากถอน ธนาคารหมู่บ้าน

ลักษณะ การผลิต สินค้า

ผลผลิตทางการเกษตรจากข้าว ข้าวกล้อง ผักปลอดสารพิษ ข้าวอินทรีย์ ข้าวเกรียบสมุนไพร ไข่พื้นเมือง ปลาร้า น้ำปู น้ำพริก ข้าวแต่น ไม้กวาดดอกหญ้า โด๊ยะ แก้วอี ราวบันไดไม้กลึง สินค้าที่ขึ้นชื่อคือผลิตภัณฑ์จากข้าวซ้อมมือที่ได้มาจากแปลงนาที่ทำการเกษตร แบบดั้งเดิมมีความต้องการทางตลาดสูงแต่ในชุมชนกลับผลิตให้ไม่ได้ ในช่วงนี้ กลุ่มแม่บ้านหมู่ 5 ก็รวมตัวกันผลิตแต่ข้าวแต่น โดยใช้ทรัพยากรในการผลิตจากภายในชุมชนแปรรูปแล้วส่งไปขาย ถุงละ 20 บาท เป็นการสร้างรายได้ในระหว่างรอการเก็บเกี่ยวข้าว การถนอมอาหารจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการ

แปรรูป ข้าวเกรียบสมุนไพรของกลุ่มแม่บ้าน และทำพรมเช็ดเท้าจากเศษผ้าซึ่ง คล้ายคลึงกันกับ สาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2547: อ้างแล้ว) ที่กำหนดไว้

ชุมชนมีการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีเกษตรกรนาร่อง 45 ครัวเรือนปลูกผักปลอดสารพิษจากแปลงผักที่มีในหมู่บ้านและพื้นที่สวน ทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในแปลงผัก แล้วรวมตัวกันส่งขายในตลาดในทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงด้านผักปลอดสารพิษ ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ชุมชนบ้านร่องกาศใต้ มีลักษณะการดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เปรียบได้ดังเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง อรุณี ปิ่นประยงค์ (2551) เกษตรกรมีการร่วมมือกันในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูกเมื่อมีผลผลิตแล้วเกษตรกรจะต้องเตรียมการต่างๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าว ร่วมกัน การจัดหาผู้รวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย ในขณะที่เดียวกันนั้นเกษตรกรเริ่มมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่างๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

ภาพ 4.8 การผลิตข้าวกล้องซ้อมมือชุมชน

สภาพเศรษฐกิจสังคมในระดับครัวเรือน

สภาพบ้านเรือน เป็นตัวบ่งชี้ถึงสภาพเศรษฐกิจ ฐานะของคนในพื้นที่ในบ้านหนึ่งหลัง จะประกอบไปด้วยพืชผักสวนครัว ไม้พื้นเมือง หลังคามีสถานะ เสาไม้สักจะใหญ่ ตัวชีวิตให้เห็นความมีฐานะคือยานยนต์ และ จานรับสัญญาณดาวเทียม ส่วนด้านอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกร รับข้าราชการ และรับจ้างแรงงาน รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน จ.ป.ฐ.ของกรมพัฒนาชุมชนที่ 20,300 บาท ต่อคน/ปี จากการสัมภาษณ์ ประชากรส่วนใหญ่มีหน้าที่ตำแหน่งในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเงินทุน ในการบริหารงบประมาณ

โดยการเข้าเป็นสมาชิกสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาพัฒนาสาธารณสุข อาสาพัฒนาชุมชน โดยจะมีกลุ่มเดียวกัน เป็นญาติพี่น้องเครือญาติเดียวกัน ดังเช่น กลุ่ม อสม. ที่ส่วนใหญ่สมาชิกเป็นกลุ่มของคนในครอบครัว เพื่อไปมีส่วนร่วมในองค์การบริหารส่วนตำบลร่องกาสด และมีการสัมพันธ์ในรูปแบบการรวมกลุ่ม คล้ายคลึงกับ ทวีวงศ์ ศรีบุรี (2548, อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า การพัฒนาการกลุ่มต้องอาศัย การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมในระบบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะรับรู้ข่าวสาร การสนับสนุนหรือคัดค้านการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ และที่สำคัญคือประชาชนในท้องถิ่นจะทราบถึงรายละเอียดของสถานะแวดล้อมในบริเวณดีกว่าภาครัฐ ซึ่งตรงกับสภาพของการเกิดกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านร่องกาสดได้ รวมกลุ่มกันเพื่อส่งตัวแทนไปใช้สิทธิในการบริหารงานด้านการพัฒนาต่างๆ อันจะนำมาสู่สภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะยึดมั่นในแนวทางปฏิบัติตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครอบครัวเป็นการเริ่มต้นนำไปสู่ความสุขที่ได้ดำเนินการตามรอยพระยุคลบาท

ลักษณะการใช้ทรัพยากรในการผลิต

มีการดำเนินเกษตรทฤษฎีใหม่และให้ผลผลิต 14 ครัวเรือน ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่ได้ไปศึกษามีการทำปุ๋ยหมัก ที่แปลงสวนผัก ขุดสระ ปล่อยปลา เลี้ยงตามธรรมชาติ เลี้ยงหมู โดยใช้เศษอาหารเศษผักผสมเชื้อจุลินทรีย์ หมักให้สุก จากได้รับความรู้จากการส่งเสริมของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ครัวเรือนเกษตร มีการทำชีวภาพบางครัวเรือน ประชากรเริ่มสนใจในการทำปุ๋ยหมัก สูตร 24 ชั่วโมงใช้ในแปลงผัก จนมีผู้สนใจวิชาการเกษตรมากขึ้น (วิธีการทำปุ๋ยหมักสูตร 24 ชั่วโมง วิธีการทำ ภาคผนวก ง) เนื่องจากสามารถทำได้ง่ายเห็นผลเร็วจากใช้ปุ๋ยสูตรนี้จากการส่งเสริมของศูนย์ฯ จากการสำรวจในพื้นที่ ยังคงมีการใช้น้ำบาดาลในพื้นที่นา การใช้เครื่องจักรสูบน้ำเข้าพื้นที่นา ซึ่งจากสภาพแวดล้อมการเพาะปลูกจำเป็นต้องใช้ปริมาณน้ำสูง ลักษณะของพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีการชลประทานในพื้นที่ เกษตรกร ต้องอาศัยน้ำจาก ลำห้วย และลำน้ำแม่ยม ซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิตที่เกษตรกรในพื้นที่ต้องสูญเสียโอกาสในการได้กำไรจากการผลิต ด้านการประมง การจับปลาโดยใช้แห และขอ ในพื้นที่ลำห้วย การเลี้ยงปลาในกระชัง บริเวณลำห้วย ที่มีฝายกั้นน้ำ แม่น้ำยม และในครัวเรือนเกษตร มีการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ จำพวก ปลาดุก ไว้รับประทานและแบ่งขายตามควร การใช้ทรัพยากรจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ยังคงแบ่งเป็นพื้นที่นาข้าวส่วนใหญ่ จำนวนพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ จะสลับปลูกในแปลงนาหลังเก็บเกี่ยว พืชสวนจะปลูกในพื้นที่ บริเวณใกล้ริมแม่น้ำยมเนื่องจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียวที่เหมาะสมแก่การปลูกไม้ผลทั่วไป ส่วนใหญ่จะปลูกมะนาว มะกรูด ละครุด น้อยหน่า พริกและถั่วฝักยาว

ภาพ 4.9 การเลี้ยงปลาในกระชัง

ร้านค้า ตลาด การค้า

ในชุมชนไม่มีตลาด มีร้านขายขนมจีน 2 ร้าน ไม่มีร้านอาหารตามสั่ง มีโรงสีขนาดเล็ก 2 แห่ง ร้านรับซื้อครึ่ง 1 ร้าน ร้านค้าของชำ 6 แห่ง อุ้งช่อมรดก 3 แห่ง ไม่มีตลาด มีเชิงหมู 1 แห่ง

ในชุมชนมีสภาพเศรษฐกิจ ด้านการค้าขายมีน้อย ซึ่งการแลกเปลี่ยนเพื่อยังชีพ ในชุมชนมีการปลูกมะพร้าวเพื่อขายให้แก่แม่ค้า มะพร้าวเผาตำบลร่องกาศ มีชื่อเสียง เป็นอาชีพมากกว่า 60 ปี โดยทั่วไปจากการสังเกตคือการหาอาหารมาขายให้คนในชุมชนเอง มีผลไม้ที่ค้าขายกันหน้าบ้าน ต้องการไถ่พื้นเมืองก็สั่งซื้อผู้ที่เลี้ยงจะจัดการชำแหละ จัดเตรียมไว้ให้ ค้าขายกันในลักษณะผู้ซื้อสั่งไถ่ก็ตัว ก็ขายเท่านั้น การประมง เลี้ยงปลา หากจับปลาได้มากก็เร่ขายตามบ้าน ชุมชนมีร้านค้า โรงสีข้าว และรับซื้อข้าวในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ณรงค์ สุรจิต (2551: สัมภาษณ์) โดยเล่าว่า “แต่ก่อนนั้นในบ้านเขาจะมีการสีข้าวด้วยมือ โดย จะชะหลังเกี่ยวข้าวใหม่ โดยจะชะกัน หลังถวายข้าวใหม่ แต่มะเดื่อนี้ โรงสีข้าว สีไปขายหมด ข้าวมะเดื่อนี้มีราคา ก้อบ่อ ไชมีคนไชยะ มันอด แต่คนบ้านเขาก็มีนาคน ไร่ สองไร่ ฮือเขาเอาข้าว ไปปลูกแล้วปั้นข้าวกันไว้กินก็ พออยู่ได้ บ่อทุกฮ้อน เนาะ” จากคำบอกเล่าเหตุการณ์ ค้าขายต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้เห็นอะไรบางอย่างจากคำบอกเล่าและที่ทำการสัมภาษณ์ในหัวข้อเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่กล่าวถึงร้านตัดผม ที่อยู่ข้างวัดร่องกาศได้ พอเข้าไปสังเกต จึงทราบว่า รับตัดได้ถุนบ้านกำหนดราคา เด็กนักเรียน 15 บาท ผู้ใหญ่ 20 บาท ซึ่งเป็นค่าบริการที่ถูก เหมาะแก่การประหยัดค่าใช้จ่ายโดย มีเหตุผลว่า คิคราคานี้มานาน จึงรักษาราคานี้ไว้เพื่อให้ลูกหลานไม่ต้องเสียเงินแพง เราเอาแต่พออยู่ได้ ตามเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.7 วิธีการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของชุมชนบ้านร่องกาศไต้ ในช่วงเช้าตรู่ คนในชุมชนบางส่วนไปจ่ายตลาด ทำกับข้าว เช้าตักบาตร เยาวชนไปโรงเรียน เกษตรกรช่วงเช้าหากวันไหนไม่มีฝนตกก็จะเข้าไร่เข้าสวน หากมีฝนตกจะไม่เข้าไปทำการเกษตร ผู้ที่รับราชการไป ปฏิบัติหน้าที่โดยปกติ ในวันหยุดราชการก็จะพักผ่อนอยู่ในบริเวณบ้าน ผู้สูงอายุจะพักอยู่ภายในบ้านเรือนหรือไปวัด

ภายในชุมชนนิยมเลี้ยงสัตว์เช่น ไก่พื้นเมือง ไว้ในบ้าน บางหลังมีการเลี้ยงสุกร เลี้ยงปลา เยาวชนหลังจากกลับจากสถานศึกษาจะมีการรวมกลุ่มกันเล่นกีฬาภายในสนามกีฬา อบต.ประแสงค์ และสนามหน้าโรงเรียนบ้านร่องกาศไต้ หากมีกิจกรรมของชุมชนจะมีการประกาศเสียงตามสายบอกข่าวสารของราชการและของชุมชน โดยผ่านผู้ใหญ่บ้าน การประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่างๆ จะประกาศในช่วงเวลาเช้า และช่วงบ่าย โดยปกติจะประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ในช่วงเวลาเช้า เสน่ห์ของชุมชนอยู่ที่ความมีมิตรไมตรีที่ดี จากแนวความคิดการมีส่วนร่วม Cohen and Uphoff (1977) อ้างถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูล เป็นต้น เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมในการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยมีให้เห็นฤดูเพาะปลูก และฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น มีการ “เอาแสง” คือการลงแขกเกี่ยวข้าวหรือเก็บถั่วเหลืองเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานที่สลับเปลี่ยนกันไป ในชุมชนแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการเอื้อประโยชน์แก่กัน คือรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ผู้สูงอายุ การรักษาวัฒนธรรมเดิมของของเข้าสถานที่ประกอบศาสนา โดยมีการแต่งกายสวมเสื้อสีขาวเข้าวัด นักเรียนในโรงเรียนสวมเสื้อหม้อฮ่อมในวันศุกร์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายเอาไว้ ชุมชนบ้านร่องกาศไต้ เป็นหมู่บ้านที่ปลอดภัยและเฝ้าระวังเรื่องยาเสพติดในชุมชนเป็นอย่างมากโดยมีการส่งตัวแทนเข้าอบรมกับทางราชการ คนในชุมชนมีความสนใจในวิชาการความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาชุมชนพร้อมทั้งจะนำความรู้ที่มี หรือที่ได้รับ ไปบอกกล่าว และส่งเสริมกันภายในหมู่บ้าน มีบุคคลจากต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ เป็นเครือญาติมีความสามัคคีในกลุ่มเครือเดียวกัน ทำงานร่วมกัน ใช้ชีวิตร่วมกัน ที่อยู่อาศัยมีพื้นที่ไม่มากนักบ้านเรือนแต่ละหลังจะตั้งอยู่ติดๆ ใกล้กันรวมกันเป็นกลุ่มเป็นคุ้มมีการจัดการดูแลปกครองช่วยเหลือกันเองภายในคุ้ม ทำให้การเรียกหาพูดคุยปรึกษาหารือกันได้สะดวก มีความคุ้นเคยกัน เคารพเชื่อฟัง คนแก่เฒ่า ผู้ใหญ่ หัวหน้าคุ้ม การรักษาความสะอาดดูแลสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านจึงทำได้ง่ายเป็นระเบียบเรียบร้อยจากการควบคุมลูกคุ้มให้ปฏิบัติตามข้อบังคับต่างๆ ถือเป็นระบบการปกครองที่ดีทำให้เกิดความยุติธรรมในการรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพย์สินสาธารณะร่วมกัน สำหรับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารจะรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก อาหารส่วนใหญ่จะเป็น

ประเภทอาหารพื้นเมือง เช่น แกงผักพื้นเมือง แกงอ่อมลาบ น้ำพริกพื้นเมือง เป็นต้น โดยมีการปลูก ผักสวนครัวประจำครัวเรือน ไว้เป็นเครื่องเคียง ส่วนใหญ่ครัวเรือนจะประกอบปรุงอาหารรับประทานเอง หากวันไหนมีงานแต่งงาน งานเลี้ยงทำบุญ หรืองานทางการพัฒนาชุมชน จะจัดหน่วย อพปร.มาดูแลและหัวหน้าคุ้มแต่ละคุ้มจะส่งตัวแทนแม่บ้านมาช่วยงาน ในทุกวันศุกร์จะมี ตำรวจบ้าน และ อพปร. คอยตรวจดูความเรียบร้อยที่จุดตรวจเพื่อป้องกันการลักลอบขนไม้ และ ยาเสพติด ลักษณะที่อยู่อาศัยรูปแบบการสร้างบ้านพักอาศัยเป็นบ้าน ไม้ชั้นเดียว บ้าน ไม้สองชั้น โดยส่วนใหญ่ใช้ไม้สักในการประกอบเป็นตัวบ้านชั้นบนใช้อาศัยพักผ่อน ชั้นล่างประกอบอาหาร หน้าบ้านจะมีม้านั่งไว้นั่งเล่น เพื่อเฝ้าดูผู้ที่ผ่านไปมาเพื่อทักทายพูดคุย มีการสร้างรั้วเพื่อกำหนดเขตบ้านมีเสาไม้สักประกอบเป็นบ้าน เสาไม้สักขนาดใหญ่จะแสดงถึงการมีฐานะมั่นคงเป็นการแสดงออกถึงฐานะเจ้าของบ้านในอดีต ในชุมชนนิยมปลูกผักสวนครัวเช่นพริก ตะไคร้ ตำลึง ต้นหอม และไม้ผลเช่น ก้อย ฝรั่ง น้อยหน่า บางหลังมีขุ้งฉางการเก็บผลผลิตทางการเกษตรเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันมี บ้านคอนกรีตสมัยใหม่ เกิดขึ้นบางส่วน ไม่มีรถโดยสารประจำทางเข้ามาในตัวหมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้านยาวรวมประมาณ 2 กิโลเมตร และถนนลูกรังหรือหินคลุก ถนนหลักภายในหมู่บ้านพอใช้การได้ดี มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือใช้มีการติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์ภายในหมู่บ้านมีการติดตั้งจานรับสัญญาณดาวเทียมเพื่อชมโทรทัศน์ เป็นเทคโนโลยีใหม่ที่มีในหมู่บ้าน การคมนาคมและการสื่อสารในปัจจุบันมีสภาพคล่องตัวโดยตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นระบบเครือญาติ หากเป็นวันปรกติในชุมชนไม่มีกิจกรรมใดชาวบ้านในชุมชนจะพักผ่อนประมาณสามทุ่ม

โครงสร้างชุมชน ลักษณะสังคมวัฒนธรรม

โครงสร้างชุมชนเป็นชุมชนชนบท มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการดำเนินชีวิตพึ่งพาธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ คือ มีสายสัมพันธ์กันโดยตรงสืบเชื้อสายต่อกันมา มีตระกูลสุจริต ตระกูลนัมนวล ตระกูลเที่ยงคำ ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกันมาตั้งแต่เริ่มเป็นหมู่บ้าน สมาชิกในชุมชนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยการตั้งเป็นหมู่บ้าน ร่องกาsciได้ ตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2457 มีผลประกาศใช้ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับภาครัฐต่างๆ ในชุมชนมีสภาพสังคมเปิดพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงไม่ปิดกั้นในการเรียนรู้ จากการก่อสร้าง “โสมเขียนปทุมศญา” เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านและผู้สูงอายุกับเยาวชนการ ให้นับถือศาสนา และคำสอนของพระธรรม ในสังคมสถาบันพระมหากษัตริย์ ถือเป็นสิ่งสูงสุดในชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงออกถึงความจงรักภักดี นำพระราชดำริมาปฏิบัติในครอบครัวในชุมชนมีงานกิจกรรมต่างๆ ที่ถวายเป็นพระ

ราชกุศลจนถึงเป็นประเพณี การจัดชั้นทางสังคม แบ่งฐานะเป็นผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น เยาวชน นับถือพระพุทธศาสนา คำสอนของผู้สูงอายุ ช่วยเหลือกัน ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ และผู้ที่มีความรู้ และยกย่องผู้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ถือเป็นวัฒนธรรมที่ปลูกฝังสืบต่อกันมา การจัดช่วงชั้นทางสังคมนั้น มีอยู่ด้วยกันสองประเภทสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการเลื่อนชั้นเลย เราเรียกว่า ระบบปิด (closed system) ระบบปิดที่เรารู้จักกันได้แก่ ระบบวรรณะ (caste system) เป็นระบบที่เน้นความแตกต่างในด้านชาติพันธุ์ เช่น สิว เป็นหลัก ส่วนในสังคมที่เปิดโอกาสให้คนได้เลื่อนชั้น โดยขึ้นกับความสามารถของบุคคล เราเรียกว่า ระบบเปิด (open system) ในชุมชนบ้านร่องกาศใต้แห่งนี้จากการเก็บข้อมูลสังเกตพฤติกรรม วิเคราะห์ได้ว่าเป็นสังคมที่มีความนิยมชมชอบ และให้ความสำคัญกับผู้ที่ยิ่งใหญ่ มีการศึกษาและนำความรู้ประโยชน์ต่อชุมชนจะได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนในการปกครอง และเป็นตัวแทนของชุมชนในการบริหารงานในสภาตำบล หรือเป็นตัวแทนแสดงการละเล่นงานประเพณี แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิต งานฝีมือ ต่างๆ ของชุมชน ผู้นำในชุมชนเป็นสตรีมีส่วนในการสร้างเสริมอาชีพของหมู่บ้านและการดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ ในชุมชนบ้านร่องกาศใต้ การที่ทั้งสองหมู่บ้านมีผู้นำชุมชนในลักษณะนี้ เป็นการสร้างสมดุล ระหว่าง ชายและหญิงให้เท่าเทียมกันจากการเป็นแม่บ้าน สตรี กลายมาเป็นผู้นำชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งในปัจจุบันหากได้รับเลือกเข้ามาใหม่ตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมปกครองส่วนท้องถิ่น ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 ทำให้มีข้าราชการพลเรือนฝ่ายปกครอง ผู้ใหญ่บ้านสามารถดำรงตำแหน่งถึงเกษียณอายุ 60 ปี การเลื่อนชั้นจากความสามารถของบุคคลภายในชุมชนสอดคล้องกับการเลื่อนชั้นทางสังคมระบบเปิด (open system) ที่กล่าวไว้ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องนำข้อมูลมาอธิบายความเป็นไปของชุมชนที่มีแนวความคิดอะไร จึงเลือกให้สตรีเป็นผู้นำในการปกครองทั้งสองหมู่บ้านและที่ผ่านมาก็ได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลร่องกาศ ผลคือผู้ที่ได้เป็นนายกองค์การบริหารตำบลร่องกาศ คนใหม่ เป็นผู้หญิงเช่นกัน แสดงให้เห็นอะไรบางอย่างในชุมชนแห่งนี้ในที่มีแนวคิดการพัฒนามุ่งเน้นการนำหญิงเข้าสู่การพัฒนาให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนามากขึ้นอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกตั้งต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : CEDAW) เป็นหลักการที่ประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์ และโอกาสต่าง ๆ จากรัฐ บนพื้นฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิพื้นฐานของสตรีที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งมองว่าเป็นการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้หญิง แต่ผลตามอนุสัญญาดังกล่าวก็ไม่สามารถลดความไม่เท่าเทียมกันที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมได้ จึงได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาที่นำเอามิติหญิงชายเข้ามาเป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การเป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมและเสมอภาค ตามสิทธิมนุษยชนระหว่างหญิงและชาย

เช่นเดียวกันนั้นสิ่งที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์ ของชุมชนบ้านร่องกาใต้ที่มีสตรีเลื่อนชั้นเข้ามา มีบทบาทในสังคม เกิดจากการเป็นสังคมเปิด ได้มีงานวิจัยของ รวีวรรณ วรรณพาณิชย์ (2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่นศึกษากรณี ผู้ใหญ่บ้าน กำนันสตรียอดเยี่ยม ประเด็นการยอมรับจากผู้นำสตรี 3 ด้าน ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัว ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติภารกิจ และความรู้ความสามารถเฉพาะตัว สรุปได้ว่า ได้รับการยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่นยอดเยี่ยมมีผลจากปัจจัยด้านคุณสมบัติส่วนตัว ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติภารกิจและความรู้ความสามารถเฉพาะตัว โดยยอมรับบทบาทผู้นำสูงสุดด้านความสามารถในการประสานงาน และได้รับการยอมรับของชุมชนในภาวะผู้นำสตรีท้องถิ่นยอดเยี่ยมที่เกิดจากความรู้ความสามารถเฉพาะตัวมากกว่าความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย จากผลงานวิจัยนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับผู้นำสตรีในชุมชนบ้านร่องกาใต้ เกิดจากการยอมรับในความสามารถของผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านร่องกาใต้ ที่มีผู้หญิงเป็นพลังที่สร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ความสัมพันธ์ในชุมชน

ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นระบบเครือข่ายในลักษณะการตั้งครอบครัวขยาย คือเมื่อมีการตั้งครอบครัวจึงไปสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน สืบเชื้อสายกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมจากชาวเวียงลอ เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปี สิ่งที่สังเกตเห็นได้ของความสัมพันธ์ในชุมชนคือมี ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ เด็ก และผู้พิการอยู่ในชุมชนร่วมกันได้โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันจากกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และกีฬา

การรวมกลุ่ม

ในพื้นที่ของชุมชน มีการรวมกลุ่มมาแต่เดิม กลุ่มดูแลปกครองกันเองในที่ตั้งเป็นคุ้ม เพื่อเป็นการดูแลช่วย เหลือระหว่างกัน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สั่งสมกันมาในเรื่องการปกครองซึ่งเป็นจุดเด่นเป็นการสร้างความสามัคคีกันภายในชุมชน โดยจะมีป้ายชื่อของกลุ่มแต่ละคุ้ม ตั้งไว้ที่หน้าบ้านในชุมชนมีคุ้มทั้งหมด 25 คุ้ม และกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกรรมการวัด กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมหลายกิจกรรมในชุมชน เช่น มีการรวมกลุ่มที่บริเวณโรงเรียนบ้านร่องกาใต้ในวันแม่ 12 สิงหาคม การรวมกลุ่มทำกิจกรรมซึ่งกลายเป็นประเพณียึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำทุกปีมี กิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาและสอนความรู้ที่โรงเรียนภูมิปัญญา กิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน การพิจารณาเงินกู้และฝาก ถอนเงินในวันที่ 3 ของทุกเดือน การเรียกประชุมอาศัย

เสียงตามสาย เพื่อทำกิจกรรม หรือปิดประกาศหน้าคຸ້ມ หัวหน้าคຸ້ມแต่ละคຸ້ມมีหน้าที่จัดลูกคຸ້ມมาช่วย กิจกรรมผลัดเปลี่ยนกันรับผิดชอบเป็นครั้งๆ ไป

ภาพ 4.10 คຸ້ມแสดงรายชื่อลูกบ้านแบ่งหน้าที่ในการปกครองตนเอง

การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการมีส่วนร่วมในชุมชน พลังที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดจากความเชื่อในบุญที่สร้างขึ้นจะส่งผลต่อไปในอนาคตการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเพียงข้อสังเกตได้ว่าชุมชนมีการตื่นตัวดำเนินกิจกรรมต่างๆ และต้องการดำเนินเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่อยู่ในชุมชนตนเองและชุมชนอื่นๆ ได้ การช่วยเหลือ ดูแลพื้นที่นาในพื้นที่นาที่มีที่นั้งพัก เพื่อเป็นการคอบป้องกันศัตรูพืช ชาวนาที่อยู่ในแปลงนาจะคอยเฝ้า และดูแลให้กันและกันผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ในทุกวันศุกร์จะมีการตรวจและควบคุมการลักลอบขนไม้ และยาเสพติดของตำรวจบ้าน และ อพปร. ถือเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเรื่องการรักษาความปลอดภัย ในชุมชนมีการจัดเวรยามทุกคืนและมีการเคาะระฆังบอกเวลาในเวลา 24 นาฬิกา 5 นาฬิกา 6 นาฬิกา โดยการปั่นจักรยานตี รอบหมู่บ้านทำให้ชุมชนทราบเวลาเพื่อเริ่มต้นวันใหม่ “บ้านร่องกาศใต้นี้ แต่เดิมเป็น หมู่เดียวกันนั้นแหละ บ่อได้เคยได้แบ่ง กันเป็นหมู่ๆ มีกานมึงงานก็ช่วยกัน ตั้งแต่ ก่อน มีการแบ่งเป็นหมู่ หมู่นี้ ของกิ่ง หมู่นี้ของฮา แต่มะเดื่อนี้ ดิเกะ พอมีพอเพียงเข้ามา ซ่อยกันยะ ซ่อยกัน ทำมาหากัน พออยู่ได้ เต็งสองหมู่ บ่อเฮื้อฮ้องว่าอยู่ หมู่ได้ เฮื้อบอกว่า อยู่บ้านฮ่องกาดได้ พอ” จากคำบอกเล่าเหตุการณ์ของอดีตรองนายกอบต.ร่องกาศ นายมานิต แก้วพรม (2551: สัมภาษณ์) ภายในชุมชนยังคงมีความขัดแย้งไม่ลงรอยกันจากการแบ่งหมู่บ้าน และแบ่งทรัพย์สินสาธารณะที่เคยร่วมใช้กันมาในอดีต จากการแบ่งเขตปกครองออกเป็นสองหมู่บ้านพื้นที่การใช้ประโยชน์และการรักษาดูแลต่างๆ ได้เริ่มมาจากอดีต ในปัจจุบันแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งชุมชนได้ใช้วิธี ชนะ ชนะ ชนะ (win win win) คือร่วมกันรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในผลบุญจากการดำเนินตามรอยพระยุคลบาทปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ในชุมชน ดังเช่นแนวความคิดของ พิสมัย วิบูลสวัสดิ์ และคณะ (2527) การสร้างรวมกลุ่ม ร่วมแรง และร่วมกันรับรองการกระทำนั้น อาจกล่าวได้ว่าในกระบวนการเกิดกลุ่มนั้นการเริ่มต้นของการตระหนักรู้ในสิ่งที่ชุมชนประสบอยู่ร่วมกัน โดยผ่านตัวแทนและร่วมมือกัน จากการที่ชุมชน บ้านร่องกาศ แยกเป็นสองหมู่บ้านในปี พ.ศ.2542 การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกัน ในชุมชนต้องอาศัยความเชื่อในบุญที่สร้างร่วมกัน มาผสาน บุญในที่นี้ เป็นตัวกลางเชื่อมโยง คือวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน การกลับมาเยี่ยมบ้านของลูกหลานที่ไปเรียนต่างถิ่น มาทำบุญที่วัด ถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ ในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน

4.1.8 ประเพณีและวัฒนธรรม ที่สำคัญของหมู่บ้าน

ประเพณี พิธีกรรมที่สืบทอดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ปฏิบัติกันตามตำนานชื่อเรียกที่เล่าขานมาจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านร่องกาศได้

1. พิธีสืบชะตา เป็นพิธีกรรมที่จะทำขึ้นเมื่อมีเคราะห์ อาจจะทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มหรือสืบชะตาบ้านเมือง แม่น้ำ ต้นไม้ วั ว ควาย สัตว์เลี้ยงที่อานวยประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตเพื่อช่วยต่อชีวิตให้ยืนยาวพ้นจากความเดือดร้อนและภัยพิบัติต่างๆ

2. พิธีส่งเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อที่ว่าคนเราอยู่ภายใต้อิทธิพลของดาวนพเคราะห์ เมื่อมีเคราะห์ร้ายหรือบาดเจ็บ จึงต้องทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าประจำดาวนพเคราะห์ดวงนั้นๆ

3. พิธีตานตุ้งแดง เป็นพิธีกรรมที่ทำให้แก่คนตายโหง เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้คนตาย โดยจัดทำตุ้งเต้งสด พร้อมอาหารเครื่องเส้นสรวง กองทราย ตุ้งช่อ ไก่ขาว แล้วนิมนต์พระไปสวดทำพิธี ณ บริเวณที่ตายเป็นการถอนวิญญาณให้ไปเกิดใหม่หรือไปเสียจากบริเวณนั้น

4. พิธีฮ้องขวัญ หรือสู่ขวัญ เป็นพิธีกรรมที่ทำให้กับคนที่ฟื้นไข้ใหม่ ๆ โดยมีหมอขวัญทำพิธีให้มีเครื่องประกอบพิธี เช่น หมาก เทียน ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวสาร เงินบาท เหรียญบาท อาหารคาวหวาน เสื้อผ้าของผู้ป่วย และไข่ม่ม นอกจากนี้ยังอาจจะทำเพื่อเรียกขวัญข้าว ขวัญวัว ขวัญควาย ขวัญช้าง ขวัญนาค

5. พิธีบูชาเทียน หรือ บูชาเตียน เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการสงเคราะห์อย่างหนึ่งทำโดยการนำเทียนขี้ผึ้งแท้ 3 เล่ม ไล่เทียนทำด้วยด้ายสีขาว จำนวนเส้นด้ายเท่ากับอายุและมีความยาวเท่าวาของผู้บูชาเทียน (กางแขนวัดจากปลายนิ้วกลางซ้ายถึงปลายนิ้วกลางขวา) ให้พระเป็นผู้ทำพิธีจุดเทียนหน้าพระพุทธรูป ที่วัดหรือที่บ้าน เพื่อให้เกิดโชคลาภ พ้นเคราะห์แก่ผู้บูชา

6. พิธีเลี้ยงผีปู่ผีย่า เป็นพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล เพื่อคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่เป็นสุข มักทำเป็นประจำทุกปี เป็นเวลา 1 วัน ราวเดือน 5 หรือ เดือน 6 เหนือ

โดยเชิญผีปู่ผียามาเข้าร่างคนทรง ให้ลูกหลานมากราบไหว้ขอพร และเลี้ยงอาหาร ในพิธีจะมีดนตรีพื้นเมืองมาบรรเลง เช่น วงสะล้อ ซอซึง

7. ประเพณีปีใหม่เมือง เป็นประเพณีสงกรานต์ เป็นการวัฒนธรรมในการกลับมาสู่ถิ่นฐานเพื่อเยี่ยมเยียนและขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกิน โดยทำพิธีดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ใหญ่ที่ตนนับถือ ซึ่งถือเป็นประเพณีแสดงถึงความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด และช่วยให้มีการรวมญาติพี่น้องที่ไม่ได้พบกันมาเวลานาน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่และมีผลพลอยให้ชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย โดยมีกิจกรรมระหว่างวันที่ 13-16 เมษายน ของทุกปี มีกิจกรรมในแต่ละวัน

วันที่ 13 เมษายน เรียกว่าวัน“สังขารล่อง”ตอนเช้ามืดจะมีการจិสะโป๊ก (จุดพลุเสียงซึ่งทำด้วยปล้องไม้ไผ่) เพื่อไล่สังขาร ช่วงกลางวันจะทำความสะอาดร่างกาย สระผม ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้านเรือน และทำพิธีขอขมา ไหว้ธรณีประตู่ หม้อข้าว เต้าไฟ ฯลฯ ในบ้านของตน

วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “วันเนา” เป็นวันทำบุญตักบาตรที่วัด และอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับดวงวิญญาณได้กลับมาเยี่ยมญาติและเป็นที่ลูกหลานได้กลับมาเยี่ยมผู้เฒ่าผู้แก่ ในตอนบ่ายจะพากันไปตักทรายจากแม่น้ำยมแล้วขนทรายเข้าวัด ในวันนี้ห้ามกล่าวคำหยาบหรือคำที่ไม่เป็นมงคล

วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “พญาวัน” ตอนเช้าไปทำบุญที่วัด ตอนสายทำพิธีดำหัวญาติผู้ใหญ่ ตอนบ่ายสงกรานที่วัด

วันที่ 16 เมษายน เรียกว่า “วันปากปี” เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ มีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตากันที่วัด โดยมีค้ายสายสิญจ์ ผูกโยงเหนือศีรษะในพระอุโบสถวัดร่องกาใต้

8. พิธีสืบชะตาพระธาตุไซ้ห้อย เป็นพิธีกรรมที่จะทำขึ้นในวันที่ 11 เมษายน โดยมีพระภิกษุมานำพิธีสืบชะตาให้แก่ชาวบ้าน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ลดเคราะห์กรรม การประกอบพิธีใช้พื้นที่ในพระอุโบสถ วัด มีการโยงสายสิญจ์เหนือพระอุโบสถ และผู้ร่วมพิธี จำต้องใช้สายสิญจ์คล้องศีรษะในการประกอบพิธีซึ่งมีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก จากนั้นพระสงฆ์จึงประชุมเทวดา มีการตีฆ้องกลองเพื่อเป็นการอัญเชิญเทพเทวดามาร่วมพิธีกรรมในการทำพิธี มีการผูกฝ้ายโยงครอบศีรษะผูกข้อมือและพรมน้ำมนต์ แก่ผู้ร่วมพิธีโดยพระภิกษุสงฆ์

9. ประเพณีเข้าพรรษา มีการถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นหนึ่งในประเพณีเข้าพรรษา ในช่วงเวลานี้ยังมี ประเพณีการหล่อเทียนพรรษา ซึ่งเป็นการนำเทียนขี้ผึ้งที่มีอยู่ ของแต่ละบ้านนำมาหลอมหล่อรวมกันเมื่อเทียนแห้ง แล้วก็นำไปถวายพระที่วัด ชุมชนร่วมมือร่วมใจกันเมื่อหล่อเทียนเสร็จสมบูรณ์ก็จะช่วยกันตกแต่งให้สวยงามก่อนนำไปถวายพระที่วัด ในระหว่างทาง ก็จะมีการแห่กลองเทียน มีการร้องรำกั๊นไป แต่ก่อนนี้แห่เทียนเล่มหนึ่งจะไม่ใหญ่โตอะไรมา จะเหมาะสมเพียงพอ

แก่การใช้ของพระในช่วงจำพรรษา และนอกจากเป็นการทำบุญสร้างกุศลร่วมกันแล้ว ในประเพณีนี้ ยังคงถ่ายทอดให้เห็นถึงความสามัคคีการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน ยังมีกิจกรรมที่ดีอีกมากมาย ที่ใช้ช่วงเวลาที่มีความหมายนี้เป็นการเริ่มต้น อย่าง การงดเหล้าเข้าพรรษา งดบាយมุข หรือแม้แต่การรณรงค์ปลูกต้นไม้ ซึ่งสอดคล้อง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการรักษา สัตว์ห้า พร้อมกับเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมช่วยลดภาวะโลกร้อน

10. ประเพณีถวายกัณฑ์ธรรม (ธรรมเทศนา) ตรงกับวันพระระหว่างช่วงเข้าพรรษา โดยชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นเจ้าภาพ ถวายกัณฑ์ธรรม เพื่อทำการรับฟังเทศนาธรรมในทุกวันศีล (วันพระ) และอุทิศการถวายกัณฑ์ธรรม นั้นแก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 จะมีพิธีการที่ทำบุญตักบาตร เพราะมีความเชื่อมาว่า เป็นวันให้ผู้ที่ล่วงลับ ได้กลับมารับส่วนบุญส่วนกุศล ในวันปถุษา ซึ่งในวัน นั้น จะมีพิธีกรรมหลายอย่างเช่นการทำบุญตักบาตร ข้าวสาร อาหารแห้ง โดยมีดอกไม้รูปเทียนถวายวัด ประเพณีถวายกัณฑ์ธรรม เป็นสิ่งที่ชาวชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ได้อนุรักษ์ไว้ ตรงกับวันพระ ระหว่างช่วงเข้าพรรษา โดยชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นเจ้าภาพ ถวายกัณฑ์ธรรม เพื่อทำการรับฟังเทศนาธรรมในทุกวันศีล (วันพระ) และอุทิศการถวายกัณฑ์ธรรม นั้นแก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันเปิดสองโลก ปถุษา ปล่อยนักษโทษ ดวงวิญญาณเร่ร่อน ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะกลับมารับส่วนบุญได้กลับมาเยี่ยมเยือนถิ่นฐานบ้านเก่าสมัยที่ยังเป็นคน อยู่วันนี้จะมีพิธีการที่ทำบุญตักบาตร เพราะมีความเชื่อมาว่า เป็นวันให้ผู้ที่ล่วงลับ ได้กลับมารับส่วนบุญส่วนกุศล และจะได้รับผลบุญเป็นพิเศษ มีการตักบาตร ข้าวสาร อาหารแห้ง ขนมเทียน ข้าวต้มมัด โดยมีดอกไม้รูปเทียนถวายวัด มีการร่วกลองชัย ฉาบ ฆ้อง โม่ง เพื่อเป็นการอันเชิญเทวดา ก่อนบูชาพระรัตนไตร ก่อนที่จะมีการเทศนาธรรมมีการร่วกลองฆ้อง ฉาบ เทวดาและเมื่อเสร็จการเทศนาธรรมก็ร่วกลองส่งเทวดาจากนั้นจึงมีการถวายจตุปัจจัยแก่พระผู้แสดงธรรมเทศนา เป็นปัจจัยที่ดี เป็นดอกไม้ รูปเทียน อาหารหรือขนมข้าวต้มมัดที่ชาวบ้านรวบรวมนำไปทานถวายพระที่แสดงพระธรรมเทศนา กัณฑ์ธรรม จากนั้นพระสงฆ์ จึงป็นพร (สวดมนต์ กรวดน้ำ) แก่ญาติโยม

ภาพ 4.11 ประเพณีถวายกัณฑ์ธรรม

11. ประเพณีถวายข้าวใหม่ ตรงกับเดือนยี่ หรือเดือน 4 เหนือ (กุมภาพันธ์) เพื่อนำข้าวที่ได้จากการฤดูเก็บเกี่ยวถวายแก่วัด เพื่อเป็นสิริมงคลและเชื่อว่าจะส่งผลให้ข้าวในฤดูต่อไปมีผลผลิตที่ดี

12. ประเพณีทานกัณฑ์สลาก (สลากภัตต์) ตุลาคม ของทุกปี จัดงานทำบุญสลากภัตต์ ซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญของชาวบ้าน ได้ร่วมแรงร่วมใจในการถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ และการแสดงออกถึงความสามารถทางศิลปะในการจัดแต่งเครื่องไทยทานของชาวบ้าน เช่น ต้นกล้วยพฤกษ์ ไข่ไม้ไผ่ที่มีขนาดสูงประดับด้วยร่มทำเป็นชั้นฉัตร แขนงเงินทำบุญ ผ้าเหลือง หมากพลู ตลอดจนหุ่นสัตว์ต่าง ๆ มีการแห่ต้นฉลาก ไปตามทางระหว่างบ้านเจ้าของจนถึงวัดโดยมีการแห่ฟ้อน เต็นรำ นำขบวนแห่ต้นฉลาก เพื่อนำไปถวายวัดโดยมีเชิญการร่วมบุญโดยผู้ที่มีจิตศรัทธา ระหว่างทางไปเพื่อทำบุญร่วมกัน เมื่อไปถึงวัดจะตั้งต้นฉลากเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ เป็นผู้รับไว้เพื่อเป็นการสร้างทำบุญ เป็นกุศลแก่ผู้ที่ได้ร่วมงานประเพณี

13. งานบวชนาค เป็นการสืบทอดประเพณีทางพุทธศาสนา เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสามัคคีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ โดยมีการ ทำขวัญนาคด้วยเครื่องบายสี ผูกข้อมือ เพื่อให้สำนึกในคุณบิดา มารดา มีการแห่ นาคก่อนเข้าพิธีอุปสมบท โดยนิยมมีการนำขบวนนาคเดินจากบ้าน ไปสู่วัด ขบวนแห่อาจมีดนตรีพื้นเมือง และดนตรีตามยุคสมัย ตามขบวนแห่ การบวชเรียนนั้นเพื่อให้ผู้คนในชุมชน รู้จักประเพณี ความกตัญญู ศึกษาพระธรรมวินัย ซึ่งนำมาเป็นหลักในการประพฤติตนในทางที่ดี มีคุณธรรม

ภาพ 4.12 ขบวนแห่ กว๊วยฉลาก

การได้ร่วมมือประสบการณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆที่ผู้วิจัยถือเป็นการมองถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงของพฤติกรรมกลุ่ม สักคีไทย สุรกิจบวร (2545) ซึ่งได้กล่าวถึงการนำเอาหลักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมกลุ่ม (group behavior) คือการศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่ต้องแสดงร่วมกัน (together) เช่นการเดินทาง ขบวน การประชุม การประจําติ การรวมกลุ่มเป็นพฤติกรรมที่เป็นความต้องการของมนุษย์โดยทั่วไป กลุ่มจึงมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการดังกล่าว โดยสร้างแบบแผนพฤติกรรมขึ้นมาตอบสนองความต้องการ ในบรรดาแบบแผนของพฤติกรรมทั้งหลายก็มีปทัสถานทางสังคม (social norms) ซึ่งสมาชิกต้องทำตามแล้วสังคมยอมรับให้เข้าร่วมได้ จากการได้ร่วมประเพณีในวัดถวายนกัณฑ์ธรรมในวันศีล ปล่อยผี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ทานกว๊วยฉลาก พฤติกรรมตอบรับในการเข้ามาอยู่ร่วมกลุ่ม ได้ง่ายขึ้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความไว้วางใจสิ่งที่สะท้อนกลับมาจากการได้มีส่วนร่วมในงานประเพณีที่สำคัญ วัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในชุมชนล้วนเชื่อมโยงให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การนำเอาประเพณีมาสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่วัด เวียร แก้วมา (2551: สัมภาษณ์) เล่าเหตุการณ์ “วัดร่องกาศได้ เป็นวัดเดียวที่อยู่ในชุมชน ชุมชนถือว่าวัด เป็นหน้าตาของคนที่อยู่ในพื้นที่ ถ้าวัดเจริญ คนในชุมชนก็เจริญตามวัดงานประเพณีถวายนกัณฑ์ธรรม ชาวบ้านต้องการให้คงอยู่เพื่อรักษาศีลธรรมอันดีเอาไว้ ชาวบ้านเชื่อว่ากรรมมาทำบุญทุกวันศีล เปรียบเหมือนนักเรียนไปโรงเรียน ได้ทั้งความรู้ ได้ทั้งบุญ ยังเป็นการสร้างความสุขลดความเหงา ยามที่ลูกหลานไม่ได้อยู่ในชุมชน วัดจึงเป็นที่พึ่งทางใจ แม้กระทั่งผี วัดก็ยังเป็นที่สุดท้ายที่ทุกคนจะมา ใครไม่เคยเข้าวัดเลยในชีวิตซักครั้งหนึ่งคุณจะต้องเข้ามาใช้วัดสักครั้งหากคุณเป็นชาวพุทธ วันนี้เป็นวันปล่อยผีสงกรานต์นางไม้ ให้ให้กลับมายังโลก ชาวบ้านนำขนมต้มมัด ขนมเทียนทำเองมาถวายวัดมาก อร่อยนะเอาไปกิน...”

4.1.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนบ้านร่องกาศไต้ มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ข้าวแต่น ถั่วแปหล่อ และ ถั่วเน่าเค็บ (ถั่วเน่าแผ่น) ไม้กวาดดอกหญ้า ข้าวซ้อมมือ ข้าวเกรียบ รสฟักทอง รสกระเทียมโดยทางชุมชนบ้านร่องกาศไต้ มีฝึกศูนย์อบรมเกษตรกรเงินสนับสนุนจากกองทุน (S.M.L.) โรงเรียนภูมิปัญญา ตามโครงการอนุรักษ์และพัฒนาแบบผสมผสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งสองแห่งอยู่ภายในวัดร่องกาศไต้ โดยมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในวันพระ และหลังฤดูเก็บเกี่ยวในชุมชน มีพื้นที่บ่อน้ำสำหรับเลี้ยงปลา จะมีการนำพันธุ์สัตว์น้ำมาปล่อย หลังจากนั้นในหนึ่งปีจะมีการจับ ส่วนที่จับได้ชาวบ้านจะแปรรูปเป็นปลาเค็ม ปลาไร่ หรือนำไปขาย เงินส่วนที่ได้ก็จะรวบรวมไว้สำหรับซื้อพันธุ์สัตว์น้ำใหม่เพื่อปล่อยในปีต่อไป ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำเอารูปแบบการประมงมาใช้ในชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารบ้านร่องกาศไต้ ต.ร่องกาศ เลขที่ 159/1 ม. 5 ผลิตข้าวแต่นสมุนไพร เมื่อปี พ.ศ. 2550 ดำเนินการแปรรูปผลผลิตจากข้าวสารแก่นามารวบรวมเก็บไว้เพื่อผลิตสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่นเดียวกันนั้น ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2547: อ้างแล้ว) อธิบายว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานนั้นๆ มาอย่างมากมาย ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่นำมาปฏิบัติ มีผลผลิตที่เป็นรูปธรรม เป็นความรู้ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งขอเสนอผู้ที่มิภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ดังนี้

ผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของบ้านร่องกาศไต้หมู่ 5 ผู้ที่มีความสามารถทำบายศรี คือนางสุรีภรณ์ เกียงคำ บายศรีใช้ในงานบวชนาค งานปีใหม่เมืองเป็นอดีตสมาชิกสภา อบต.หญิงคนเก่งคนหนึ่งในชุมชน นางตอง เกียงคำ มีความสามารถด้านร้องเพลงพื้นบ้าน (จ้อย ซอ) ด้านการจักสาน นายทอง เจริญใจ มีความสามารถด้านการจักสานไม้ไผ่ ทำกระบุง และแอบข้าวเหนียว โดยจะชอบนั่งริมห้วยจี่เหล็กติดถนนหน้าบ้านเหล่าไม้ไผ่ให้เป็นเส้นบางๆ เพื่อใช้ในการทำงานจักสานดังกล่าว ด้านความเชื่อ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ นายสิงหน นุ่มนวล และนายเย็น สุรจิตร มีความสามารถด้านพิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น ส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมดังกล่าวจะประกอบขึ้นเมื่อชาวบ้านมีเคราะห์ร้ายหรือเจ็บป่วย เป็นการ สร้างกำลังใจให้ผู้นั้นเป็นพิธีกรรมความเชื่อเฉพาะถิ่น

บ้านร่องกาศไต้หมู่ 11 กลุ่มเยาวชน มีความสามารถเล่นดนตรีพื้นเมือง (วงสะล้อซอซึง) ด้านจักสาน นายวัง วรรณสุทท์ นายมงคล ธรรมลังกา และนายอวน กลายเพชร มีความสามารถด้านการจักสาน นายบุญมี วงศ์ระแหง มีความสามารถด้านด้านหมอลมุนไพรการปลูกและปรุงยา ด้านความเชื่อ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ นางอนันต์ เกียงคำ มีความสามารถด้านพิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น ส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ นายสุรินทร์ วงศ์ระแหง และนายเป็ง จิตประสาน มีความสามารถด้านการ

เสกเป่าคาถารักษาแผลหรือโรคทางผิวหนังโดยใช้สมุนไพรรักษาสัตว์ เช่น วัวควาย ไก่ชน พิธีฮ้องขวัญ หรือสู่วัฒน มีนาย เวียร แก้วมา ผู้ใหญ่วัด เป็นผู้นำในงานพิธีบวชนาคและกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา นำสวดมนต์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้าน ประสิทธิ์ แก้วพรม (2551: สัมภาษณ์) ได้เล่าเหตุการณ์ในอดีตว่า “ชุมชนมีภูมิปัญญาในการทำนา และข้าวซ้อมมือ ตั้งแต่ชวานาได้นำเทคโนโลยีมาใช้ตั้งแต่เริ่มสู่กระบวนการทำนา การทำนาแบบใหม่ก็ทำลายวิถีชีวิตของการทำนาแต่เดิมไปอย่างสิ้นเชิง เพราะขั้นตอนการหว่าน ดำ เก็บเกี่ยว และดัดกลบ ไม่มีความหมายกับชุมชนเช่นเดิมอีกแล้ว เนื่องจากเกือบทุกกระบวนการทำนาแบบใหม่เปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรแทน ไม่ได้ใช้ความรู้ความชำนาญของชวานาในการทำเช่นเดิม”

ชุมชนบ้านร่องกาศใต้ มีชาวบ้านบางส่วนได้เริ่มหันกลับมาใช้ วัว ควาย ในการ ทำนา หลังจากมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียง พ.ศ. 2549 เข้ามาส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ และมีการรวมกลุ่มตั้งธนาคาร วัว ควาย เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสำนักงานเกษตรอำเภอสูงเม่น โดยต้องการให้เกิดการเปลี่ยนจากเครื่องจักรมาใช้การไถโดยใช้แรงงานสัตว์ เพื่อต้องการสร้างความรู้สึกทำให้เกิดความรักและความผูกพันทางด้านจิตใจระหว่างชุมชนกับสัตว์ โดยชวานาไม่ได้มองสัตว์เป็นเพียงอาหารทิ้งที่เมื่อก่อนชุมชนมองว่าสัตว์มีบุญคุณ ในการใช้แรงงานให้ชุมชนได้มีข้าวกิน ในการใช้แรงงานวัว ควาย ที่ผ่านมามีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่สูงอายุและว่างงานได้ ยืมใช้แรงงานวัว ควายในที่ดินบางส่วนปลูกข้าวไว้กิน และพยายามเสาะหาข้าวพันธุ์พื้นเมืองมาปลูกซึ่งเป็นข้าวเหนียวหน่วยเชื้อ และพยายามคัดเลือกพันธุ์ด้วยวิธีการแบบเดิม และใช้กระบวนการปลูกแบบโบราณ คือไม่ใช้ปุ๋ย ไม่ใช้สารเคมี เก็บเกี่ยวด้วยวิธีเดิมคือเก็บด้วยเคียว ได้เท่าไรก็เอาเท่านั้น แล้วก็เก็บเป็นฝ่อนๆ เรียงไว้และค่อย ๆ นำมาบริโภคนโดยการไม่ด้วยเครื่องมือหมุน และใช้ฝัดมือแบบเดิม เนื่องจากต้องการข้าวที่มีวิตามินสำหรับบริโภคน ข้าวที่ชาวบ้านนำมาปลูกเพื่อบริโภคนและเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ ขณะนี้ยังทำเฉพาะข้าวเจ้าพันธุ์ ก.ข. 15 และ ข้าวเหนียวพันธุ์ ก.ข. 10 และพันธุ์ ข้าวเหนียวเก่าเปลือกดำ ที่ยังพอหาได้ ต่อมาเมื่อ ได้มีการรวมตัวกันใช้พื้นที่วัดในการรวมกลุ่มผลิตข้าวกล้องซ้อมมือ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม คือมีเครื่องมือทุนแรง เป็นเครื่องมือข้าว เครื่องฝัดข้าวมือหมุน (ภาพ 4.8) ในการแยกแกลบ ออกจากข้าวเพื่อเป็นเครื่องทุนแรง จึงเกิดเป็นกระบวนการผลิตข้าวเพื่อการบริโภคนของชาวผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าว หลังจากพอมือเครื่องช่วยคนรู้จักพอที่จะนำข้าวซ้อมมือดังกล่าวไปจำหน่าย จึงได้ชวนชวานากลุ่มอื่นๆ โดยร่วมกันทำนาแบบดั้งเดิมหรือเรียกว่า (दानาบะเก่า) ผลผลิตที่ได้จะนำไปสู่กระบวนการผลิตข้าวซ้อมมือ เพื่อให้ออกมาในลักษณะที่เป็นข้าวกล้อง เนื่องจากคนในเมืองจำนวนหนึ่งในปัจจุบันต้องการรับประทานข้าวอนามัย คือข้าวที่ปลอดสารพิษและมีประโยชน์ต่อร่างกาย ซึ่งข้าวกล้องที่เชื่อได้ว่าผลิตโดยไม่ใช้

สารเคมี จึงเป็นที่สนใจของคนกลุ่มนี้ ประกอบกับข้าวกล้องที่ผลิตด้วยวิธีซ้อมมือจากชุมชนบ้านร่องกาศได้ ใช้วิธีการผลิตจากผลผลิตที่เป็นเพาะปลูกแบบดั้งเดิม แต่สามารถพอทำตลาดได้ การผลิตที่ในปัจจุบันยังเป็นกลุ่มเล็กๆ กลุ่มเดียวที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ ผลผลิตที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้จึงยังมีปริมาณการผลิตเพียงเล็กน้อย ไม่เพียงพอต่อการตลาด และเกิดการขาดช่วงเนื่องจากการได้เข้ามาจะทำกันเพียงฤดูเก็บเกี่ยวเพียงฤดูเดียวก็จำหน่ายหมด แล้วจึงต้องรอฤดูกาลใหม่ และสมาชิกเองนิยมเพาะปลูกข้าวเพื่อไว้รับประทานเองในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ มีเหลือจึงนำมารวมกันที่ยังคงที่วัดแล้วมารวมตัวกันผลิตข้าวกล้องซึ่งไม่ได้มีการมุ่งหมายในด้านจำนวนการผลิตแต่นั่นที่คุณภาพของข้าวกล้องบ้านร่องกาศได้เอาไว้ เป็นชื่อเสียงผลิตออกมาเมื่อใด ก็สามารถขายได้หมดและกำหนดราคาได้ ซึ่งแตกต่างจาก ผู้ประกอบธุรกิจส่วนใหญ่มักคำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ทำให้ผลิตภัณฑ์งานฝีมือที่วางจำหน่ายมีลักษณะที่ไม่เรียบร้อยซึ่งการเร่งการผลิตจะทำลายคุณค่าของสินค้าโดยหวังผลเพียงปริมาณ ดังเช่นท้องถิ่นอื่นๆ เนื่องจากต้องเร่งผลิต และตีราคาเพียงแค่วัสดุที่ใช้เท่านั้น เป็นเหตุให้คุณค่าของงานฝีมือลดลง การกระทำเช่นนี้จึงเป็นการทำลายทั้งคุณค่าของการสร้างสรรค์ความงามซึ่งเป็นศิลปะของท้องถิ่น ทำลายวัสดุที่มีอยู่จำกัดภายในประเทศ และทำให้เกิดรายได้ต่อชิ้นงานน้อย ซึ่งทำให้รายได้ประชาชาติน้อยลงไปด้วย (Hitchcock, King, & Parnwell, 1993) คำกล่าวข้างต้นอ้างอิงในงานของ (สมชาย เดียวกุล, 2549) นั้นเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นคุณค่างานฝีมือ เมื่อมีการเร่งผลิตก็จะทำให้คุณภาพงานฝีมือนั้นลดลง ผลผลิตข้าวกล้องแบบมือหมุนจะมีหลังพิธีถวายข้าวใหม่ มีในช่วง เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเมษายน เมื่อจำหน่ายหมด ก็จะมีการปันผลกันไปตามมากน้อย

ภาพ 4.13 ชนการวัว ควายของชุมชน

สิ่งปลูกสร้าง โบราณสถาน สถานที่ท่องเที่ยว

วัดร่องกาศได้ เป็นสถานที่สำคัญของชุมชนที่ตั้งพระธาตุไข่หอยที่มีอายุราว 218 ปี ถือเป็นสาธารณสมบัติแห่งหนึ่งที่ชุมชนบ้านร่องกาศได้ ช่วยกันพัฒนา ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาที่ชุมชนมี และเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา งานประเพณีต่างๆ ใช้เป็นที่ประชุมคณะกรรมการทั้งสองหมู่บ้าน ที่ตั้งโครงการอนุรักษ์และพัฒนาแบบผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวกล้องมือห่มุน โรงเรียนภูมิปัญญา ศูนย์อบรมเกษตรกร และศูนย์คอมพิวเตอร์ที่จะเปิดใหม่ในวัดร่องกาศได้ ถือเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญาฝืกออาชีพ และศูนย์รวมจิตใจของทั้งสองหมู่บ้าน

ภาพ 4.14 พระธาตุไข่หอย

ภาพ 4.15 โรงเรียนภูมิปัญญา ศูนย์คอมพิวเตอร์วัดร่องกาศได้

ภาพ 4.16 สำนักปฏิบัติธรรมในป่าช้าบ้านร่องกาศได้

แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวช่วงฤดูการปลูกข้าวนาปีจะให้เห็นการทำนาแบบดั้งเดิมคือใช้ควายไถนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในชุมชนแห่งนี้คือการเที่ยวชมทุ่งนาข้าวที่ในฤดูฝนก่อนข้าวตั้งรวงจะเป็นสีเขียว ช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม จะมีการไถ ดำนา สิงหาคม-กันยายน “เอาแสง” ลงแขกปักดำนาข้าว และชมทุ่งข้าวสีเขียว ธันวาคม-มกราคม เกี่ยวข้าว และชมทุ่งข้าวสีทอง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่วัด และประเพณีต่างๆ ในช่วงเข้าพรรษา ออกพรรษา และช่วงปีใหม่ สงกรานต์ เอกลักษณ์ของชุมชน การดำเนินชีวิตตามรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงสามารถดึงดูดคนเหล่านี้ให้เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ โดยมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวของ สมชาย เตียวกุล (2549) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวด้วยการพิจารณาประเด็นของการให้บริการจากที่แต่เดิมมุ่งเน้นที่การตอบสนองต่อความสบายทางกาย และความต้องการพื้นฐานทาง จิตใจ เช่น การยอมรับ การยกย่อง เป็นต้น มาเป็นการมุ่งเน้นที่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยผู้ให้บริการและประชาชนใน พื้นที่ซึ่งพัฒนาตนเองควบคู่กันไป จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตที่อนุรักษ์และกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมแบบไทย แก่นักท่องเที่ยว ว่าด้วยการพิจารณาประเด็นของการให้บริการจากที่แต่เดิมมุ่งเน้นที่การตอบสนองต่อความสบายทางกาย และความต้องการพื้นฐานทาง จิตใจ เช่น การยอมรับ การยกย่อง เป็นต้น มาเป็นการมุ่งเน้นที่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยผู้ให้บริการและประชาชนใน พื้นที่ซึ่งพัฒนาตนเองควบคู่กันไป จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตที่อนุรักษ์และกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมแบบไทยแต่เราไม่สามารถใช้การบริการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมๆ ที่มุ่งเน้นการบริการด้านความสนุกสนานและความบันเทิงอีกต่อไปได้ ถึงแม้ว่าจะได้มีการปรับตัวเพื่อส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดมาโดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการท่องเที่ยวเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (นำชัย ทนุผล,

2542) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม (พจนา สวนศรี, 2546) เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าว จึงขอเสนอแนวทางในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งคือรูปแบบของการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นแนวทางของ สมชาย เดียวกุล ที่ให้เป็นแนวทางกับทุกชุมชนที่มีรูปแบบของการใช้วิถีแบบไทยที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นรูปแบบต่างๆ เฉพาะถิ่นไปพัฒนาเพื่อเป็นจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้นทุนสำหรับชุมชนได้ต่อไป

ภาพ 4.17 สภาพทุ่งข้าวสีเขียวในฤดูข้าวนาปี สิงหาคม-ตุลาคม

4.1.10 การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในอดีต ปัจจุบัน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ศรีวรรณ บุญยงค์ (2551:สัมภาษณ์) เล่าเหตุการณ์การพัฒนาชุมชนจากอดีตเดิมมีการพัฒนาตามรูปแบบการปกครองแบบกระจายอำนาจมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ประสานงานตั้งงบประมาณจากจังหวัดในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน การดำเนินงานในรูปแบบตำบลหลังจากมีการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ก่อตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ชุมชนได้งบประมาณมาพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ภายในชุมชนมีความสามารถในการสร้าง งาน อาชีพ มีความมั่นคง เข้มแข็งได้ด้วยตนเอง จึงมีการตั้งแผนชุมชนใน

การพัฒนาให้กลายเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในปี พ.ศ. 2547 มีแผนการดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2547 (รายละเอียด ภาคผนวก จ.)

ภาพ 4.18 ป้ายโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11ดวงสุดา ฉัญญโญ (2551: สัมภาษณ์) เล่าเหตุการณ์ว่าพี่เป็นผู้ประสานงาน โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ในอดีตเกิดจากการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองได้รับคัดเลือกจาก กรมพัฒนาชุมชน ส่งพัฒนากรมาดูแลและนิเทศงานเป็นการเอาหมู่บ้านโครงการเดิมมาเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านนาร่องเศรษฐกิจ พอเพียงเพียง 100 หมู่บ้าน การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นการดำเนินการจากการภาครัฐ เพื่อให้พื้นที่ชุมชนบ้านร่องกาใต้ เป็นพื้นที่นาร่องในการดำเนินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยได้สร้างรูปแบบการปฏิบัติตามโครงการ ขั้นตอนการปฏิบัติในการดำเนินการให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

1. การปรับทัศนคติของคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การดำเนินการจะต้องเชื่อมั่น ยึดมั่นในหลักการ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง
2. หากกลุ่มเป้าหมาย (ครัวเรือนที่สมัครใจก่อน) ศึกษาเชิงลึกถึงสาเหตุความยากจน ปัญหาของชาวบ้าน (โดยดูจากข้อมูลที่มีอยู่ หรือการพูดคุยกับกลุ่มผู้นำ และชาวบ้าน)
3. เตรียมกลุ่มเป้าหมาย (ที่สมัครใจ) โดยวิธีการให้ความรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรับทัศนคติในการดำเนินชีวิต และการวิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน (จัดเวทีหลายๆ ครั้ง แต่ละครั้งใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง ในตอนเย็นหลังเสร็จจากภารกิจประจำวัน)
4. จัดเวที วางแผนทำกิจกรรม แนะนำบัญญัติ 10 ประการสู่ความพอเพียง โดยใช้แหล่งทุนของหมู่บ้านคือ กข.คจ. กทบ. กลุ่มออมทรัพย์ สนับสนุนโครงการ

5. บริหารกลุ่มเป้าหมายโดยการแบ่งโซน แต่ละโซน (1 โซน ประมาณ 10 ครัวเรือน) จะมีจุดอำนวยการ มีหัวหน้าโซน และมีครัวเรือนนำร่องก่อน (ประมาณ 1-2 ครัวเรือน)
6. จัดทำ แผนการติดตาม ผู้ติดตามจะประกอบด้วย เครือข่าย กทบ. ศอช. พัฒนาการ สาธารณสุข เกษตร อบต. โดยมีงบประมาณการติดตามจากเครือข่าย กทบ.
7. เขียนรายงานทุกครัวเรือน
8. จัดเวทีประชาคมเครือข่าย เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินกิจกรรมของแต่ละครัวเรือน
9. ขยายผลให้เต็มกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด
10. มอบรางวัลความสำเร็จของแต่ละโซน

เมื่อชุมชนบ้านร่องกาใต้ ได้รับการคัดเลือกจากกรมพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านนำร่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยแผนฯ 10 ชุมชน ได้มี มาตรการการวางแผนของชุมชนเองในการ กำหนดการดำเนินตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมี 6 มาตรการ ดังนี้

1. สร้างเสริมทรัพยากรป่าไม้ โดยการปลูกป่าทดแทน
2. รักษาคุณภาพแหล่งน้ำ ไม่ทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ
3. ใช้วิถีทางธรรมชาติในการเพาะปลูก พืชผักปลอดสารพิษ
4. อนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน
5. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม การทำนา ข้าวอินทรีย์
6. สร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม การรวมกลุ่มการออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ มีกิจกรรมร่วมกัน

เมื่อได้กำหนดแผนงาน ก็แล้วส่งเสริมให้นำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งทั้งสองหมู่บ้าน เมื่อเริ่มโครงการ จนได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ซึ่งการที่ชุมชนบ้านร่องกาใต้ มีการจัดการวาง มาตรการสำหรับชุมชนได้เองเป็นวิธีการจัดการคล้ายคลึงกับแนวความคิดของ ประเวศ วะสี (2540) ได้เสนอว่า ความคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นฐานแนวคิด ที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับการจัดการสิ่งแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนในระบบการผลิต การเกษตรกรรมซึ่งมีการตั้งสมองค์ความรู้ปรับปรุงเรียนรู้ร่วมกันตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมที่สร้างร่วมกันมา จนกลายมาเป็นวัฒนธรรม ที่สามารถถ่ายทอด เรียนรู้ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน วัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน มีความเชื่อ ร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจ และความรัก มิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเรื่องใด

ก็แล้วแต่ และมีการจัดการ จัดการของชุมชนเช่นเดียวกันนั้นหลักของเศรษฐกิจพอเพียง ก็มีจุดมุ่งหมายให้คนได้นำเอาหลักไปปฏิบัติ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่แก้ปัญหาโดยอาศัยคุณธรรมนำใจโดยมีความยุติธรรมในการจัดการสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราให้มีใช้อย่างพอเพียง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะสี่ปีที่ผ่านมา จากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ชุมชนได้รับการพัฒนาตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเอง ในปี พ.ศ. 2542-2547 และพัฒนาต่อขยายปรับเปลี่ยนมาเป็นโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2549 ได้รับทุนสร้างวิสาหกิจชุมชน โครงการศูนย์อบรมอาชีพเกษตรบ้านร่องกาศได้ พ.ศ.2548 โครงการอนุรักษ์และพัฒนาแบบผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวกล้องมือหมน พ.ศ.2548 กลุ่มทำข้าวแต๋น การสร้างระบบประปาหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการเก็บค่าน้ำประปาตนเอง มีการสร้างกิจการน้ำแข็งหลอดของชุมชนเพื่อขายบริการให้แก่ชุมชน การขุดสระน้ำขนาดเล็กเพื่อปล่อยพันธุ์ปลาและสำรองน้ำในฤดูแล้ง โครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.2541 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2549 เพื่อถ่ายทอดการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้าถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรมพัฒนาชุมชนได้สำรวจสภาพปัญหาในการพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านร่องกาศได้ โดยได้ข้อมูลตามตารางดังนี้

ตาราง 4.6 สภาพปัญหาการพัฒนาชุมชนบ้านร่องกาศได้

รายการ	ระดับปัญหา
ถนน	มีปัญหาน้อย
น้ำกิน	มีปัญหาน้อย
น้ำใช้	มีปัญหาน้อย
น้ำเพื่อการเกษตร	มีปัญหปานกลาง
ไฟฟ้า	มีปัญหาน้อย
การมีที่ดินทำกิน	มีปัญหาน้อย
การติดต่อสื่อสาร	มีปัญหปานกลาง
การมีงานทำ	มีปัญหาน้อย
ผลผลิตจากการทำนา	มีปัญหาน้อย
ผลผลิตจากการทำไร่	มีปัญหามาก
ผลผลิตจากการทำเกษตรอื่นๆ	มีปัญหามาก

ตาราง 4.6 (ต่อ) สภาพปัญหาการพัฒนาชุมชนบ้านร่องกาศใต้

รายการ	ระดับปัญหา
การประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน	มีปัญหาน้อย
การได้รับประโยชน์จากการมีสถานที่ท่องเที่ยว	มีปัญหาน้อย
ความปลอดภัยในการทำงาน	มีปัญหปานกลาง
การป้องกันโรคติดต่อ	มีปัญหาน้อย
การกีฬา	มีปัญหปานกลาง
การปลอดยาเสพติด	มีปัญหาน้อย
ระดับการศึกษาของประชาชน	มีปัญหปานกลาง
อัตราการเรียนต่อของประชาชน	มีปัญหปานกลาง
การได้รับการศึกษา	มีปัญหาน้อย
การเรียนรู้โดยชุมชน	มีปัญหาน้อย
การได้รับการคุ้มครองทางสังคม	มีปัญหปานกลาง
การมีส่วนร่วมของชุมชน	มีปัญหาน้อย
การรวมกลุ่มของประชาชน	มีปัญหาน้อย
การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน	มีปัญหาน้อย
คุณภาพของดิน	มีปัญหาน้อย
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	มีปัญหปานกลาง
การปลูกป่าหรือไม้ยืนต้น	มีปัญหาน้อย
การจัดการสภาพสิ่งแวดล้อม	มีปัญหาน้อย

*ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสูงเม่น (2550)

ข้อมูลจากตาราง 4.5 ทำให้ทราบสภาพปัญหาของการพัฒนาชุมชนของชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ในการ พัฒนาชุมชนในด้านที่แตกต่างกันเป็นข้อมูลการสำรวจในปี พ.ศ. 2550 ทำให้ทราบข้อมูลว่า ชุมชนมีปัญหาในการใช้เพื่อหาศักยภาพในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดด้านการพัฒนาของชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ในการส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลแก้ไขปัญหา โดยใช้ข้อมูลสภาพปัญหาที่สำรวจได้เป็นแนวทางปฏิบัติ ด้านการพัฒนาชุมชน

1. ผลผลิตจากการทำไร่	มีปัญหามาก
2. ผลผลิตจากการทำเกษตรอื่นๆ	มีปัญหามาก
3. น้ำเพื่อการเกษตร	มีปัญหาปานกลาง
4. ความปลอดภัยในการทำงาน	มีปัญหาปานกลาง
5. ระดับการศึกษาของประชาชน	มีปัญหาปานกลาง
6. ระดับการศึกษาของประชาชน	มีปัญหาปานกลาง
7. อัตราการเรียนต่อของประชาชน	มีปัญหาปานกลาง
8. การได้รับการคุ้มครองทางสังคม	มีปัญหาปานกลาง
9. การใช้ประโยชน์ที่ดิน	มีปัญหาปานกลาง

ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตรงกันว่า ต้องการให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติทุกๆ คร้วเรือน เช่น อดออม พอเพียง ประหยัด และเรียนรู้

การเกษตรทฤษฎีใหม่ ยังไม่สามารถนำไปใช้ได้ทุกครัวเรือน การใช้การเกษตรใช้อินทรีย์ปลูกข้าวพันธุ์ พื้นเมืองมีพื้นที่น้อย ผู้เข้าร่วมยังคงปลูกข้าวเพื่อใช้ในครัวเรือนเอง ขาดการต่อยอด และชุมชนมุ่งพัฒนาด้านการปกครองมากกว่าด้านเศรษฐกิจ

ความรู้สึก ต่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตรงกันว่ารู้สึกภูมิใจ ดีใจที่ได้ทำเพื่อในหลวง ได้ดำเนินตามปรัชญาของพระองค์ท่าน ภายในชุมชนครัวเรือนมีความสุข เข้าใจซึ่งกันและกัน ได้ความรู้ใหม่ๆ และรู้จักการพอเพียง

ความเปลี่ยนแปลงหลังจากมีการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตรงกันว่า ชุมชนมีความสามัคคีไม่แบ่งแยกเป็นหมู่ การประสานงานในชุมชนดีขึ้น เกิดการตื่นตัว และการยอมรับหลักเศรษฐกิจพอเพียง เกิดการเรียนรู้ สร้างเสริม เป็นทุนที่เพิ่มขึ้น เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ และกลุ่มครอบครัวพอเพียง ทำบัญชีครัวเรือนเป็น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ผลผลิตเพิ่มรายได้ เกิดความเข้มแข็งในกลุ่มเกษตรกรชุมชน และ เรียนรู้ที่จะไม่ทำลายธรรมชาติ ทำปุ๋ยอินทรีย์ นำหมักชีวภาพ

ข้อปัญหา อุปสรรค ของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ตรงกันว่า ความขัดแย้งส่วนบุคคลยังคงมีอยู่ในเรื่องต่างๆ เช่นการบริหารเงินทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ยังคงเป็นปัญหาไม่ลงตัว คนในชุมชนยังหวังพึ่งงบประมาณจากภาครัฐอยู่ ทำเพื่อหาผลประโยชน์การดำเนินการเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลน้อย และขาดเงินทุนในการสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่นการจัดเก็บขยะ

จุดเด่น โอกาส อย่างไรก็ตามในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตรงกันว่า วัด เป็นจุดรวมในชุมชน ผู้นำชุมชน นำการพัฒนา เช่น พระ ผู้สูงอายุ ผู้นำสตรี อาสาสมัคร คนในชุมชนมีความรู้ เป็นกำลังในการพัฒนา เป็นผู้ที่ทำให้ชุมชนมีความก้าวหน้า นำพาไปสู่สิ่งดี มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำข้าวหอมมือ ข้าวเกรียบ ข้าวแต่น มีกลุ่มข้าวกล้อง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนชอบแสวงหาความรู้ เป็นกลุ่มเกษตรกรก้าวหน้า และมีพื้นฐานในด้านการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเอง

สิ่งที่คาดหวัง ในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในอนาคต

ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ตรงกันว่าการความรู้ใหม่ๆ เช่นเทคโนโลยีการผลิต ช่องทางการค้าสินค้าภูมิปัญญา สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิม และต้องการต่อยอดเศรษฐกิจในชุมชน เช่น น้ำปู๋ หน่อไม้ต้ม ข้าวอินทรีย์ ปุ๋ยคอกอัดเม็ด การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น ปลดหนี้ หาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ชะลอหนี้ ให้รัฐดูแลผู้สูงอายุ เช่นการรักษาพยาบาลฟรี เบี้ยยังชีพคนชรา เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเพิ่มมากขึ้น อยากให้มีความสามัคคีตลอดไป ปรับปรุงอาคารเรียนให้ดีขึ้น และพัฒนาหาจุดท่องเที่ยว เช่นทำบ้านพัก โฮมสเตย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ท่องเที่ยวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเพิ่มพูนรายได้

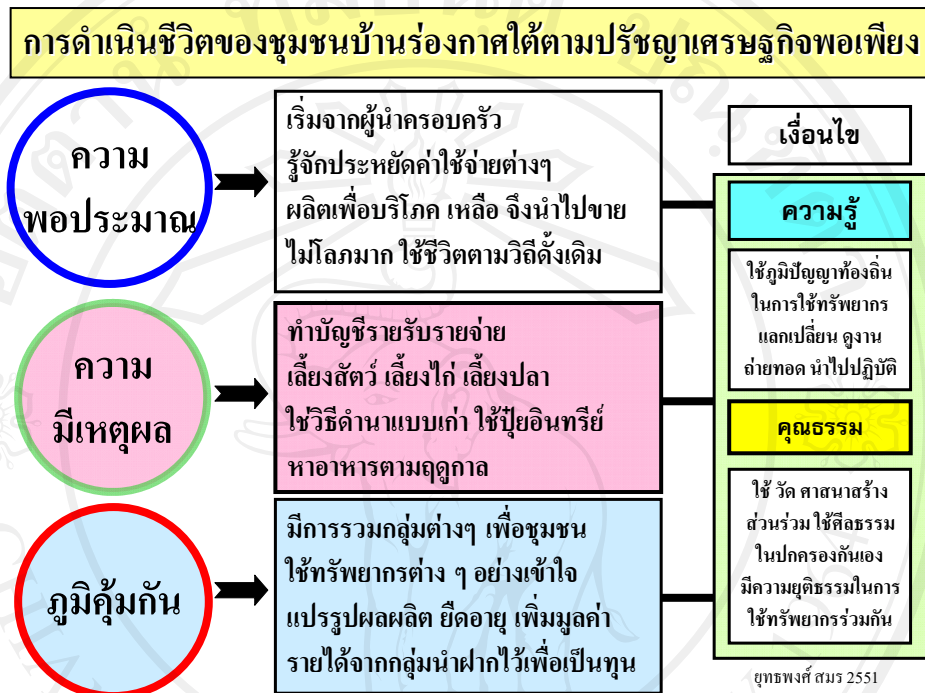

ภาพ 4.19 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านร่องกาศได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาศได้นั้นมีโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นการดำเนินการจากการภาครัฐเพื่อให้พื้นที่ชุมชนบ้านร่องกาศได้ เป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเดิมเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในปี 2547 ที่ส่วนกลาง ในปี 2549-2550 เป็นเป้าหมายของโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนเกิดมีความรู้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน คือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรมที่ชุมชนได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ สังเกต และได้พบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนแนวความคิดเห็นอื่นๆตลอดจนอภิปรายกลุ่มของประชากรในชุมชนที่เป็นการส่วนตัวกับผู้วิจัยให้ทราบว่า การสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีปัจจัยที่เกิดขึ้น มีอยู่สองปัจจัย คือปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ตามกรอบการวิจัยได้แยกเป็นเกิดขึ้นจากภาครัฐซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในชุมชนบ้านร่องกาศได้ รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนจะเป็นตัวชี้วัดปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตาม

แนวเศรษฐกิจพอเพียง หลักการสร้างทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงพอเพียง เกิดจากดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านร่องกาศได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังแผนภาพ 4.1

แผนภาพ 4.1 การดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านร่องกาศได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นความพอประมาณ เริ่มต้นจากครอบครัวพอเพียง มีผู้นำครอบครัวนำความพอเพียง เช่น การใช้จ่ายด้านต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ใช้ชีวิตอย่างเป็นเคยอยู่ไม่เร่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสภายนอก การผลิตและการบริโภคใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระดับพอประมาณ ปลูกข้าวเพื่อกิน เหลือจึงขาย ใช้จ่ายอย่างประหยัด ปลูกผักสวนครัว ไม่โลภ ลดอบายมุข งดเหล้าเข้าพรรษา โดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับครอบครัวครบ ปีจ่าย 4 ยึดทางสายกลาง

ความมีเหตุผล ได้แก่ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล ทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ไว้บริโภคโดยการจ้างงานต่างๆ มีการควบคุมปริมาณอาหารให้เหมาะสมกับจำนวนแขก มีเครื่องทำน้ำแข็งไว้บริการยามมีงาน มีการออมเงินกับธนาคารหมู่บ้านร่องกาศ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง และใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขความรู้ มีการส่งตัวแทนไปศึกษางานเศรษฐกิจพอเพียง แล้วกลับมาสอน ประยุกต์ใช้ ในชุมชน มีเหตุผลในการใช้ความยุติธรรมนำการปกครองทั้งในเรื่อง การใช้ทรัพยากรต่างๆ ร่วมกัน

การมีภูมิคุ้มกัน ได้แก่ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล จากอุทกภัย และสร้างเสริมทรัพยากรปลูกป่าไม้ ไม้ พืชเสริมหลังเก็บข้าวเกี่ยว หาดอาหารตามฤดูกาล รวมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนอยู่ดีมีสุข กองทุนแม่ จัดร้านค้าชุมชน มีนางข้าวส่วนรวมแปรรูปผลผลิต ยืดอายุวัตถุดิบ กลุ่มแม่บ้านผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้ ในเงื่อนไขคุณธรรมใช้วัดศูนย์กลาง เป็นสถานที่สร้างการมีส่วนร่วม ยึดมั่นในศาสนา ศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

การดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านร่องกาใต้ หมู่ที่ 5 หมู่ 11 กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชี้วัดให้เห็นปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ดังนี้

1. มีการปลูกพืชเสริมรายได้หลังจากการทำนา เช่นการปลูกพืชผักสวนครัว
2. กลุ่มผู้นำทำหน้าที่ฟื้นฟูกิจกรรมที่สำคัญเพื่อเชื่อมโยงจิตใจของคนในชุมชนให้กลมเกลียวเหนียวแน่น
3. ชุมชนมีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่คงอยู่ เป็นทุนที่สำคัญ ในการผลิต
4. ส่งเสริมการปลูกข้าวปลอดสารพิษ ปุ๋ยอินทรีย์และการใช้ปุ๋ยชีวภาพ
5. การสร้างศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญ ในการพัฒนากิจกรรมและสร้างการเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน
6. ผู้นำครอบครัว สามารถนำกลุ่มเยาวชนกลับเข้ามาอยู่ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ
7. กลุ่มผู้สูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าให้คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะเยาวชน
8. มีการปกครองกันเองโดยนำหลักคุณธรรมมีเหตุผล และยุติธรรม
9. การพัฒนาชุมชนบนฐานพุทธธรรม ด้วยกระบวนการพัฒนาการสร้างคน สร้างงาน สร้างคุณธรรม สร้างศีลธรรม โดยมีการนำศาสนา บาป บุญ เป็นหลักสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุปของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป การที่กรมพัฒนาชุมชนได้มีการค้นหาชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศ ทั้งที่เกิดจากหน่วยงานสนับสนุนและเกิดจากชุมชนเอง พัฒนาต่อยอดให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ 100 หมู่บ้าน บ้านร่องกาศไต้หมู่ 5 หมู่ 11 ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการต่อยอดการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเป้าหมายให้ชุมชนเป็นแบบอย่างกับชุมชนอื่นๆ นำรูปแบบไปเป็นตัวอย่างการปฏิบัติ จากปัจจัยภายในชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จากการประมวลผลของบทสรุป ที่ได้จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ทำให้อธิบายการเกิดการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านร่องกาศไต้ อธิบายให้เห็นภาพรวมการพัฒนาเป็นยุคต่างๆ ในอดีต ภายใต้กระบวนการปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น มีการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เข้าสู่ส่วนกลางนั้น แต่ในความสัมพันธ์ทางอำนาจ ชนบทหรือท้องถิ่นกลับถูกกันออกไปสู่ความเป็นชายขอบ (marginality) โดยผ่านการนิยาม สร้างความหมาย จัดประเภท และกีดกันการเข้าถึงอำนาจ เช่น การนิยามให้เกษตรกร เป็นพวก “โง่ จน เจ็บ” ให้ชนบทเป็น “แหล่งแรงงานราคาถูก” ให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่สูงเป็นพวก “ทำลายป่า” “ค้ายาเสพติด” ซึ่งกระบวนการสร้างความเป็นชายขอบ หรือสร้างภาวะความเป็นอื่น (otherness) ให้กับชนบท ได้เป็นตัวสร้างความชอบธรรมให้โครงการพัฒนาทั้งหลายของรัฐ เข้าทำการ “พัฒนา” อย่างเมามัน แต่ยิ่งพัฒนากลับพบว่า การเติบโตของเมืองและอุตสาหกรรมได้ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมให้ชนบทรับเคราะห์ (externality) เช่น ชาวเขาต้องถูกย้ายจากป่าเพื่อหลีกเลี่ยงให้กับรัฐและทุน มลพิษอุตสาหกรรมทำลายสิ่งแวดล้อมชนบท (กฤษฎา บุญชัย, 2542) เป็นการกล่าวให้เห็นภาพการพัฒนาในชนบทเป็นยุคเริ่มต้นการพัฒนาในยุคที่ ชาวชุมชนบ้านร่องกาศไต้ประสบเป็นยุคแรกเริ่มการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม

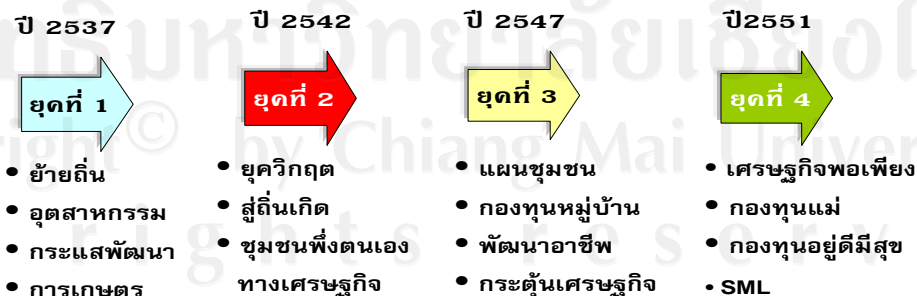
ยุคที่ 1) พ.ศ. 2537 ชุมชนได้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อปกครองกันเองมีการคัดเลือกผู้ปกครองภายในคุ้ม มีการสร้างกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน การรวมกลุ่มกันกลายเป็นพลังทางสังคม มีการต่อยอดในด้านความรู้การเกษตรผสมผสาน ในการสร้างอาชีพ และผลผลิตสู่ตลาด และเกิด อุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2538 ทำให้ชุมชนต้องเสียโอกาสในด้านการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดการย้ายถิ่นและไปใช้แรงงานภายนอกชุมชนตามกระแสพัฒนาในยุคดังกล่าว ในยุคที่ประเทศชาติกำลังเจริญด้วยรอยต่อของการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็น ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ NIC (newly industrializing country) ประชากรในชุมชน ไปนิยมทำงานต่างถิ่นตามกระแสการพัฒนาเทคนิคอุตสาหกรรมในภาคการผลิตต้องการแรงงานฝ่ายผลิตจำนวนมาก

ยุคที่ 2) พ.ศ. 2542 จากปัญหาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 ทำให้คนตกงานเป็นจำนวนมาก มีประชากรในชุมชนที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ประชาชนจำนวนมากอยู่ในสภาพที่จิตมีปัญหาคิด ความอ้างว้าง หัวนวิตก มีความกลัว มีความสิ้นหวัง และมีความก้าวร้าวสูง (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2541) เพราะได้เข้ามาเรียนรู้ ย้ายกลับเข้ามาในชุมชน รวมกลุ่มพัฒนาชุมชนจนพึ่งพาตนเอง และได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ความรู้วิชาการมาพัฒนาชุมชน เกิดเป็นพลังทางสังคมเริ่มต้นการพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ การที่ สำนักพัฒนาฯ กำหนดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

ยุคที่ 3) พ.ศ. 2547 มีการตั้งกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาแผนชุมชน มีการส่งเสริมจากภาครัฐ พัฒนาอาชีพ ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีโฮงเฮียนปทุมผลภู้า มีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินการต่อยอดมาจนเป็นการสานต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มีการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาไว้ในแผนพัฒนาฯ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เริ่มพูดถึงเรื่อง ข้อตกลงทางการค้า พูดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจ พูดถึงความอ่อนแอใน โครงสร้างเศรษฐกิจไทย ยึดความไปสู่จุดสมดุลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นความรู้ จริยธรรม เกิดเป็นผลส่งต่อในยุคต่อไป

ยุคที่ 4) พ.ศ. 2551 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดพันธกิจของการพัฒนาที่สำคัญ พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรู้คู่คุณธรรม ที่ต่อยอดให้ชุมชนในยุคปัจจุบันเป็นหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการต่อยอดพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงได้รับงบประมาณสนับสนุน จากกองทุน อยู่ดีมีสุข กองทุนแม่ กองทุน SML ในการต่อยอดการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเองได้ต่อไป ดังนั้นนำเสนอปรากฏการณ์จากยุคต่างๆ ได้ดังแผนภาพ 4.2

ยุคต่างๆ ของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านร่องกาศใต้

ยุทธพงศ์ สมร 2551

แผนภาพ 4.2 ยุคของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านร่องกาศใต้

จากการเข้ามาวิจัยในชุมชน การอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนแสดงถึงพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานและสามารถสร้างผลผลิตเข้ามาสู่ชุมชน การมีวัด พระสงฆ์ ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมของชุมชนการปกครองทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีเรื่อยมา ทรัพยากรภายในชุมชนที่เป็นทุนอยู่เดิมสามารถนำมาสร้างเป็นผลผลิตที่แตกยอดออกไปได้อีกมากมายเพียงแต่ภายในชุมชน ต้องการสืบสานและคงไว้เพื่อชนรุ่นหลัง การที่ภายในชุมชนมีการเลือกสตรีเป็นผู้นำชุมชนในช่วงระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมาทำให้สังเกตเห็นพลังของสตรีที่เข้ามามีบทบาทและเปลี่ยนแปลงชุมชนในปัจจุบันให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การที่ชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีการดำเนินการและการจัดการจากกลุ่มคณะทำงาน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการประสานงาน และมิตรไมตรี การเอาใจใส่ ผู้วิจัยเองได้พบปะและแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้นำสตรีเหล่านั้นทำให้เห็นถึง ความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ ที่มีสตรีเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งภาวะผู้นำที่ กวี วงศ์พุด (2537) คำว่า “ภาวะผู้นำ” เป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ภาวะ” กับ “ผู้นำ” ภาวะผู้นำนั้น มีความหมายใกล้เคียงกับผู้นำ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจและมีการศึกษาเป็นเวลานานแล้วเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

สิ่งที่สนับสนุนให้ค้นพบภาวะผู้นำของสตรีในชุมชนบ้านร่องกาศได้ทั้งสองท่าน ผู้นำชุมชนทั้งสองหมู่บ้าน มีพื้นฐานทางด้านการศึกษาที่ดี และเคยทำงานในการเมืองท้องถิ่นมาแล้วจึงเป็นการง่ายเนื่องจากได้รับการยอมรับ ให้ทำหน้าที่นำชุมชนไปสู่ความสำเร็จเป็นชุมชนที่พัฒนาไปสู่การ พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างความมั่นคงของทุนสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นภูมิคุ้มกันที่จะต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงที่พร้อมจะเกิดขึ้นในอนาคต

4.2 ศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาศได้

การศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านร่องกาศได้นั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการ สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง โดยได้รับการแนะนำจากผู้นำชุมชนและการแนะนำจากผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ เพื่อเป็นการกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์รายต่อไป แบ่งเป็นกลุ่มข้าราชการ 10 ตัวอย่าง กลุ่มชาวบ้าน 10 ตัวอย่าง กลุ่มผู้นำ 10 ตัวอย่าง วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาเดียวกันในการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ หากข้อมูลที่ได้เป็นที่น่าสนใจ และมีเนื้อหาที่ผู้วิจัย

คาดว่าประโยชน์ต่อการวิจัย กลับมาขอข้อมูลเพิ่มเติมหลังจากได้ข้อมูลเพียงพอ จึงนำทุกความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้ถูกสัมภาษณ์ มาทำดัชนีเชิงอธิบาย (explanatory index) จากนั้นจึงสร้างบทสรุปย่อแล้วตรวจสอบข้อมูลที่ได้แบบ สามเส้ามาตรวจสอบในข้อสรุป จากนั้นรวบรวมประมวล ให้เป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ในการสร้างทุนทางสังคมทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้เกิดปัจจัยต่างๆ ดังนี้

ตาราง 4.7 แสดงปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคม	ปัจจัยภายใน ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคม
ปัจจัยที่ 1 สถาบันพระมหากษัตริย์	ปัจจัยที่ 1 ครอบครัว
ปัจจัยที่ 2 ภาครัฐ	ปัจจัยที่ 2 ศาสนา
ปัจจัยที่ 3 ภาคเอกชน	ปัจจัยที่ 3 วัฒนธรรม
ปัจจัยที่ 4 สภาพเศรษฐกิจ	ปัจจัยที่ 4 กระบวนการเรียนรู้
	ปัจจัยที่ 5 ผู้นำชุมชน
	ปัจจัยที่ 6 ประชาสังคม
ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม	ปัจจัยภายใน ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม
ปัจจัยที่ 1 เกษตรทฤษฎีใหม่	ปัจจัยที่ 1 การมีส่วนร่วม
ปัจจัยที่ 2 การค้า	ปัจจัยที่ 2 วิถีชีวิต
ปัจจัยที่ 3 การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้	ปัจจัยที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
	ปัจจัยที่ 4 ความมั่นคง
	ปัจจัยที่ 5 ความสงบสุข

4.2.1 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ 1 สถาบันพระมหากษัตริย์

หมายถึง การนับถือสถาบันเบื้องสูงเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้แก่ชุมชน ที่ทรงในการปฏิบัติพระกรณียกิจต่างๆ เพื่อราษฎร เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนในการตามรอยพระยุคลบาท หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ภายใต้อิทธิพลของใจ ความรู้ คุณธรรม

ปัจจัยที่ 2 ภาครัฐ

หมายถึง การได้รับการสนับสนุนทางด้านความรู้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐผู้ประสานงาน มอบงบประมาณ เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกำลังใจในการทำงาน ร่วมคิดและร่วมทำงาน การสนับสนุนทางความคิดจากการดูงานกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ใช้แรงกระตุ้นจากภายนอกเพื่อให้ชุมชนตระหนัก รู้ถึงปัญหาของชุมชน สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ที่มีประสบการณ์ในเรื่องเดียวกัน จะเป็นแรงกระตุ้นส่วนหนึ่งให้ชุมชนได้ตระหนัก และเกิดความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาได้ จนเกิดผล คือ พลังพร้อมที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชน มีความรู้เท่าทันกับปัญหา มีความสามารถการแก้ปัญหาในการพัฒนาชุมชน เป็นการเอาคนมารวมตัวกัน เอาความดีมารวมตัวกัน เอาความรู้มารวมกัน มีความเข้มแข็งในชุมชน

ปัจจัยที่ 3 ภาคเอกชน

หมายถึง การที่ภาคเอกชนภายนอกได้ช่วยเหลือด้านแหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การรับซื้อผลผลิตจากการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ 4 สภาพเศรษฐกิจ

หมายถึง สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ระบบทุนนิยม การบริโภคนิยมในสภาวะโลกปัจจุบันเป็นแรงกระตุ้นให้ชุมชนหันมารู้จักนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงปรับนำมาใช้ในวิถีประจำวัน นำเข้ามาดำเนินกิจการภายในชุมชน

สรุป ทั้ง 4 ปัจจัยที่ได้จากการศึกษาเป็นแรงกระตุ้นจากภายนอกที่เกิดเป็นสิ่งเร้าเข้ามาในชุมชน ปัจจัยต่างๆ มีความสำคัญ ต่อการเลือกที่จะตัดสินใจของประชากรในชุมชนบ้านร่องกาศได้ ที่จะยอมรับในการดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปปฏิบัติตาม ดังเช่นคำกล่าวของ สุณี รักษาเกียรติศักดิ์ (2542) ในการสร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้รับรู้ (awareness) ในทุกคราเมื่อ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในทุกภูมิภาคต่างๆ จะทรงมีพระราช

ปฏิสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิ่งที่ควรรู้ เช่น การปลูกหญ้าแฝกจะช่วยป้องกันดินพังทลาย และใช้ปุ๋ยธรรมชาติจะช่วยประหยัดและบำรุงดิน การแก้ไขดินเปรี้ยวจากนั้นสร้างความสนใจแก่ประชาชน (interest) เมื่อประชาชนได้เกิดความสนใจในทฤษฎีนั้น เริ่มมีการทดลอง (trial) ในการนำทฤษฎีไปใช้เมื่อดำเนินการในระยะหนึ่งมีการประเมินผลของเศรษฐกิจพอเพียง (evaluate) และเกิดการยอมรับ (adoption) ในสภาพความเป็นจริงจากการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาของชุมชนบ้านร่องกาศได้ในการดำเนินการตามหลักทฤษฎี เป็นไปตามกระบวนการยอมรับของพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่การถูกระตุ้นจากปัจจัยต่างๆ ที่นำกระบวนการเข้ามาสู่ชุมชน

4.2.2 ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคม

ปัจจัยที่ 1 สถาบันครอบครัว

หมายถึง ครอบครัวมีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังส่วนรวมของคนในชุมชน สังคม และการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยสถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในชุมชนบ้านร่องกาศได้ นำหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณ ทำให้มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันไปปฏิบัติจากภายในครอบครัวของตนเอง จากการเรียนรู้กลายเป็นองค์ความรู้ พัฒนาจนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นคุณธรรมในตัว สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เกิดเป็นความพร้อมเข้มแข็งส่งผลถ่ายทอดไปสู่ส่วนรวม พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาในสังคมปัจจุบัน

ปัจจัยที่ 2 ศาสนา

หมายถึง การนับถือศาสนาเดียวกัน โดยมีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนบ้านร่องกาศได้ โดยมีหลักธรรมกล่อมเกลาคิดใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี พระสงฆ์มีบทบาทในการสร้างความพอประมาณ อยู่ในเหตุผล มีคุณธรรมตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง การใช้วัดเป็นแหล่งส่งเสริมความรู้ สร้างศีลธรรม ชัดเกลาคิดใจ ส่งผลต่อสังคมในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ก่อเกิดธรรมภิบาลด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสมบัติ การปฏิบัติของพระสงฆ์ เป็นอย่างไรให้เห็นชัดเจนในการดำเนินอยู่บนความพอเพียง ทางสายกลาง ไม่ประมาท การถือในศีล 5 ตามหลักคำสอน เป็นภูมิคุ้มกัน เสริมให้เข้าใจและเข้าถึงแก่นแท้ของหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือคุณธรรม

ปัจจัยที่ 3 วัฒนธรรม

หมายถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านร่องกาศได้ ที่มีวัฒนธรรมอันดีงามตั้งแต่วัยเด็ก มีการผูกสายสัมพันธ์การปกครองกันเองภายในชุมชนดังเช่นการมีการแบ่งการปกครองกันเองแต่ละคุ้มบ้าน การดำเนินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในชุมชนคือ

วัฒนธรรมความพอเพียง รู้จักพอ ไม่โลภ ซื่อสัตย์ ใช้หลักเหตุผล คุณธรรม มีน้ำใจช่วยเหลือกัน แบ่งปัน ส่งผลต่อความยั่งยืนในวัฒนธรรมการปกครองกันเองภายในชุมชน

ปัจจัยที่ 4 กระบวนการเรียนรู้

หมายถึง การเรียนรู้และภูมิปัญญา เป็นตัวกำหนดทิศทางของการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านร่องกาศได้นั้นประชากรในชุมชนให้ความสำคัญกับการศึกษา การเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถเอาภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่วัฒนธรรม ความ เป็นอยู่ของสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ภายในชุมชนบ้านร่องกาศได้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สมาชิกของชุมชนร่วมกันเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัย หลักความมีเหตุผล เรียนรู้จากการปฏิบัติตาม และจากประสบการณ์ตรง นำไปใช้ในการแก้ปัญหา ของชุมชน สามารถสร้างกิจกรรม และวางแผนการพัฒนาให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนถาวรได้ ในอนาคต

ปัจจัยที่ 5 ผู้นำชุมชน

หมายถึง การที่มีผู้ดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบอย่างในชุมชนบ้านร่องกาศได้ ประชากรที่ดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนมีประมาณ 20 ครัวเรือนนำร่อง ผู้นำ ชุมชนในการเปลี่ยนแปลงมีภาวะผู้นำที่สามารถนำชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ การมีพลังสตรี ขับเคลื่อนโดยเป็นแบบอย่างของความรู้จักประหยัด อดออม การทำบัญชีรายจ่าย ในครัวเรือน กิจกรรมด้านต่างๆ อาหาร การจัดเลี้ยง ล้วนเป็นพลังของกลุ่มแม่บ้านสตรี ผู้นำชุมชนในปัจจุบันมี สตรีเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน ของชุมชนเป็นสตรี ภาวะผู้นำสตรีจึงเป็นปัจจัยทำให้ชุมชนเข้าถึงหลักของความสมดุลของการ ดำเนินชีวิตร่วมกันตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ 6 ประชาสังคม

หมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถในการรวมกลุ่ม จัดการ สร้างแผน ตัดสินใจ การ ดำเนินกิจการต่างๆ ภายในชุมชนโดยมีการรวมตัวกันพึ่งพาตนเองเป็นหลัก แลกเปลี่ยนความร่วมมือ ให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์ โดยไม่ต้องรอรัฐบาลหรือด มีลักษณะสำคัญคือ การมีอิสระในการ ตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม พัฒนาชุมชนไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง แบบก้าวหน้า เพื่อพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป ทั้ง 6 ปัจจัย ภายในของการสร้างทุนทางสังคม บริบทความสำเร็จจากโครง หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวชี้วัดว่าชุมชนมีการพัฒนาชุมชนไปสู่ความสำเร็จด้วยแรง ขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การแก้ปัญหาภายในชุมชนได้เอง การมีกระบวนการ

ขับเคลื่อนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีความเคลื่อนไหว ที่แสดงว่าชุมชนไม่หยุดนิ่ง เป็นความเคลื่อนไหวที่เกิดจากแรงขับเคลื่อนจากภายในชุมชนเอง โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือสถาบันครอบครัวที่เริ่มต้นนำไปส่งต่อพลังขับเคลื่อนจาก ศาสนา วัฒนธรรม โดยมีผู้นำในด้านต่างๆ นำพาชุมชนก่อสร้างเป็นภาคประชาสังคมที่ทำให้ชุมชนรู้จักจัดการตัวเอง (community management) โดยเลือกที่จะวางแผนว่าการดำเนินกิจการอะไรที่ทำให้เกิด คุณภาพชีวิตที่ดี เกิดการสร้างความสุขในครอบครัว การสร้างสุขในการเรียนรู้ สร้างความสุขแก่สังคม

4.2.3 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่ 1 เกษตรทฤษฎีใหม่

หมายถึง การที่ภาครัฐ ได้การนำเอาหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มาส่งเสริมให้ชุมชนได้นำปรับไปใช้ ทำให้เกิดระบบการเกษตรที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบการช่วยเหลือปัจจัยการผลิต การตลาด สร้างสวัสดิการบริการให้การศึกษา สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยคอก เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การเพาะเลี้ยงปลา การขุดสระเก็บน้ำ เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนรู้และส่งผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม

ปัจจัยที่ 2 การค้า

หมายถึง การค้าขายกับ ร้านค้า บริษัทและชุมชนอื่นจากผลผลิตที่ผลิตได้จากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ข้าวกล้องหอมมือหมูน ข้าวอินทรีย์ จากการทำนาแบบดั้งเดิม ความต้องการสินค้า และราคา เป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกษตรกรเกิดการหันกลับมาทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ไม่ก่อมลพิษกับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นการถนอมทรัพยากรและคงสภาพแวดล้อมเดิมไว้สร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่ 3 การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้

หมายถึง การพบปะสื่อสารกันระหว่างผู้คนต่างชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงการทำงานร่วมกัน เป็นการชีวิตในด้านความรู้ การมีเวทีทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการประชาสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิต เช่นชุมชนบ้านร่องกาศได้เป็นผู้ปลูกข้าว ตำบลร่องกาศเป็นผู้จำหน่าย หรือ แปรรูปเป็นข้าวแต่น ข้าวเกรียบ เพื่อเพิ่มมูลค่า ถือเป็นกระจายตัวการใช้พลังงานและการลดการใช้ทรัพยากรในชุมชน

สรุป ทั้ง 3 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ปัจจัยที่สำคัญตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีพื้นฐานว่า จะต้องพอเพียงในระดับบุคคล สร้างอาหารให้พอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด และขจัดความฟุ่มเฟือย รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และถนอมไว้ให้เกิดความสมดุลต่อสิ่งแวดล้อม เพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นอาหาร เหลือจึงนำไปขายแลกเปลี่ยนภายในชุมชน และสร้างมูลค่าจากการแปรรูป และแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างแนวทางต่อยอดให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เหตุผล แม้ไม่สามารถหยุดการใช้ทรัพยากรได้แต่สามารถสร้างเสริมให้เพิ่มขึ้นหรือไม่ทำให้ลดน้อยลงไปกว่าเดิมสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเอง

4.2.4 ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่ 1 การมีส่วนร่วม

หมายถึง ชุมชนบ้านร่องกาศใต้ได้มีเกษตรกรที่ดำเนินการตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ ประมาณ 45 ครัวเรือน ถือเป็น ร้อยละ 41.2 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนที่ประสิทธิภาพในการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับค่าตอบแทน มีประมาณ 15 ครัวเรือน ซึ่งเปรียบเทียบกับประชากรในชุมชนแล้ว มีปริมาณผลความสำเร็จค่อนข้างน้อย การมีส่วนร่วมภายในชุมชนที่จะผลักดันให้เกิดการเพิ่มผลผลิตที่ปลอดภัยกับครัวเรือนอื่นๆ ในหลักการให้เหตุผล ส่งเสริมการปลูกผักบริโภคภายในครัวเรือน การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยคอก ในชุมชน การปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ รวมทั้งร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมที่เกิดจากการนำหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการเกษตร โดยชุมชนอาศัยงานประเพณี พิธีกรรม หลักธรรม ความเชื่อในผลของบาปบุญเสริมสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึกในการใช้ รักษา ถนอม ทรัพยากรที่มีอยู่

ปัจจัยที่ 2 วิถีชีวิต

หมายถึง ชุมชนมีวิถีชีวิตชนบท มีการประกอบการเกษตร การดำเนินชีวิตภายใต้การควบคุมตามธรรมชาติ การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์รักษาธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีความแต่ดั้งเดิม การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบดั้งเดิมของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้าใจหลักและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย โดยแต่มีความพอประมาณในการทำมาหากิน ในการมีเหตุผลในการเลือกใช้ทรัพยากร ปลูกพืชเสริมหลักเพาะปลูกข้าว รู้จักการปลูกพืชทดแทน ปลูกป่า มีอาหารผลไม้สมุนไพรรับประทานตามฤดูกาล ต่างล้วนเป็นหลักการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ชุมชนบ้านร่องกาศใต้ จึงไม่ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต แต่ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างเหมาะสม ให้เป็นทางสายกลาง

ปัจจัยที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมายถึง ชุมชนบ้านร่องกาศได้มีการดำเนินกิจกรรมทุกวันพระในวัดร่องกาศได้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเงื่อนไขของความรู้ การสร้างปัจจัยการผลิต การสร้างอุปกรณ์ เครื่องทุ่นแรง การเลี้ยงสัตว์ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การคัดเลือกสายพันธุ์ดั้งเดิมของพันธุ์ข้าวพื้นเมือง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้มีการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน มาถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์การดำเนินแบบดั้งเดิม การปลูกข้าว ที่ได้จากการริเริ่มของผู้สูงอายุ และการก่อตั้ง โรงเรียนภูมิปัญญาภายในวัดร่องกาศได้ เพื่อสานต่อความรู้ของชนรุ่นหนึ่งที่ผ่านมา ประสบการณ์ชีวิตเกษตรกรที่ผูกพันกับธรรมชาติผืนนา มาถ่ายทอด วิธีการ การสร้าง การผลิต มอบให้คนรุ่นต่อไปได้ สืบทอดไม่ให้หายไปกับวิถีชีวิตปัจจุบัน

ปัจจัยที่ 4 ความมั่นคง

หมายถึง การที่ชุมชนบ้านร่องกาศได้ มีอธิปไตยของชุมชน ซึ่งถือเป็นสิทธิและอำนาจที่ชุมชนสามารถร่วมกันตัดสินใจเองได้ มีการปกครองกันเองใช้หลักคุณธรรม และยุติธรรมมีความเข้มแข็งพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในและภายนอก ชุมชนมีความมั่นคง ทั้งในด้าน การปกครอง ทางเศรษฐกิจ มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้มาก จากการมีภูมิคุ้มกันทุนภายใน เป็นทรัพยากรธรรมชาติสภาพแวดล้อมที่มีเอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก เกษตรกรเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญา รักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อมีปัจจัยการผลิตที่พอเพียงที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างพอเพียง ส่งผลถึงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดีในปัจจุบัน

ปัจจัยที่ 5 ความสงบสุข

หมายถึง การที่ชุมชนนำหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการสนับสนุนการสร้างความสุขให้กับชุมชน การกลับมาสู่วิถีชีวิตเดิมๆ ที่ผสมผสานธรรมชาติ และการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนเกิดความสันติสุข (peaceful) ซึ่งความสุขนี้เกิดจากการปกครองโดยมีหลักคุณธรรม สัมผัสสามัคคีกันของคนในชุมชน สร้างสมดุลให้ชุมชน การสร้างกิจกรรม การรวมกลุ่ม ประเพณีต่างๆ การเอาแสง ปักคานา เกี่ยวข้าว การนวดข้าว การรวมกลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญาในวัดเพื่อนำพาชุมชนให้พบกับความสุขสร้างสภาพแวดล้อมในการอยู่ร่วมกันกับ ธรรมชาติ อย่างยุติธรรม และมีศีลธรรม

สรุป ทั้ง 5 ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมบ้านร่องกาใต้ ปัจจัยที่เด่นชัดและมีความสำคัญคือการเรียนรู้ที่จะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การนำเกษตรทฤษฎีใหม่ มาผสมผสานรวมกันให้เกิดเป็นองค์ความรู้ต่อยอดการสร้างผลผลิตภายในชุมชน การใช้ภูมิปัญญาการผลิตข้าว เพื่อบริโภคแบบข้าวกล้อง ที่มีเครื่องทุ่นแรงมือหมุน การผลิต ปุ๋ยชีวภาพที่เป็นภูมิปัญญาใหม่ ที่ถือเป็นการเอาความรู้วิชาการ มารวมกับทรัพยากรในท้องถิ่นที่หาได้ นำของเหลือใช้มาสร้างประโยชน์ และลดต้นทุนการผลิต ทำให้มีความมั่นคงทางรายได้เพิ่มขึ้น การสร้างการเรียนรู้ เป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสร้างพื้นฐานจิตสำนึกในการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม การเว้นระยะปลูกพืช การปลูกพืชหมุนเวียนเป็นการลดปริมาณศัตรูพืช การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการสร้างความสามัคคีของชุมชนถ่ายทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไปให้เป็นชุมชนที่มีความสุข สงบบนพื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมั่นคง

4.2.5 ปัจจัยที่เด่นชัดที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างทุนทางสังคม

ปัจจัยที่เด่นชัดชุมชนการสร้างทุนทางสังคมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความหมายตรงกันส่วนใหญ่ ได้แก่ คนในครอบครัว ศาสนา ผู้นำ

คน เป็นปัจจัย เป็นกำลังสำคัญโดยครอบครัวเป็นสิ่งแรกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวพอเพียง ในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ การสร้างทุนทางสังคมตามเศรษฐกิจพอเพียง คนเมื่อได้เกิดการเรียนรู้และสร้างสมเป็นองค์ความรู้ได้นำความรู้ที่ได้รับการอบรมจากภาครัฐและถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นๆย่อมจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจากความรู้ที่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ศาสนา ทุนทางสังคมภายในชุมชนเกิดจาก การนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ทำให้ผู้คนใน ชุมชนมีความผูกพันและเอื้อเฟื้อต่อกัน อีกทั้งยังมี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจ และเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญ ของการมีส่วนร่วม มีผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี ในการปกครองดูแลและนำพาชุมชนให้เกิดความสงบสุข คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับการยอมรับจากสมาชิกให้เป็นตัวแทนในการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

ผู้นำ การปกครอง รูปแบบการผู้นำปกครองแบบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ว่าเพศหญิงเพศชาย เกิดเป็นความร่วมมือในเชิงสร้างสรรค์ สมดุล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น คณะกรรมการยึดถือผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก สมาชิกหรือคนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันพัฒนา กลุ่มผู้นำ ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำเกษตร ผู้อาวุโส ปราชญ์

ชาวบ้าน โดยการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การพึ่งพาตนเองบนเงื่อนไข ของความเข้มแข็งของชุมชน กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจการสาธารณะ รวมกันเป็นกลุ่ม ความคิด กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา เพื่อทำกิจกรรม สาธารณประโยชน์แก่ผู้นำเกษตร เช่น กลุ่มแม่บ้าน อสม. อปพร. กลุ่มเยาวชน และถือว่าเป็นกลุ่ม ในภาคประชาสังคมที่สามารถ โดยมีผู้นำเป็นผู้ประสานงาน และร่วมกิจกรรมในชุมชนมีความสามัคคีและให้ความร่วมมือร่วมมือกันทำงาน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งรบกวน

4.2.6 ปัจจัยที่เด่นชัดในการสร้างทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความหมายในที่นี่ ปัจจัยที่เด่นชัดชุมชนการสร้างทุนทางสังคมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความหมายตรงกันส่วนใหญ่ ปัจจัยภายนอก การสนับสนุนจากภาครัฐ การสนับสนุนภาคเอกชน เจ้าหน้าที่รัฐ ที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ การเกษตร สุขอนามัยต่างๆ ในชุมชนบ้านร่องกาใต้ การเกษตรทฤษฎีใหม่ การให้ความรู้ ปัจจัยภายใน คือการมีส่วนร่วม การผลิตปุ๋ย ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์

ปัจจัยภายนอก คือการใช้การเกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำการเกษตร โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่เข้ามาส่งเสริม ได้รับการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้รู้จักการเกษตรที่สามารถทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากที่ดินของข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ วินัย เวียงนิล (2551: สัมภาษณ์) โดยตนเองได้ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ปลูกไม้ผล ขุดสระเพื่อเลี้ยงปลาแบบปล่อยตามธรรมชาติ แบ่งพื้นที่บางส่วนปลูกต้นสักไว้รอบบริเวณสวนเป็นรั้วเพื่อเป็นการสร้างมูลค่าที่ดินที่สามารถปลูกข้าวก็ใช้ในการปลูกโดยอาศัยการเตรียมดินด้วยปุ๋ยคอกชีวภาพที่ได้รับการเรียนรู้จากศูนย์ฯ การทำบัญชีครัวเรือน ทำให้รู้ค่าใช้จ่ายการผลิต และรู้หลักการรอดอมจากหลักเศรษฐกิจพอเพียงหลังจากได้ดำเนินการใช้การเกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ลดค่าใช้จ่ายด้านปุ๋ย สารเคมี มีผลผลิตหลากหลายจากพื้นดินข้าวอินทรีย์ที่ปลูกในที่นาได้ขายให้ชุมชนนำไปทำข้าวกลึงซ้อมมือ

4.2.7 ชุมชนเกิดการสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

จากการศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาใต้ สองปัจจัยที่ได้กำหนดกรอบการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าชุมชนมีปัจจัยภายนอกที่เด่นชัด อยู่ สาม ปัจจัยหลัก

ปัจจัยภายนอกในการสร้างทุนทางสังคม ได้แก่

1) สถาบันพระมหากษัตริย์ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคนให้อยู่อย่างพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน

ภายใต้เงื่อนไข ความรู้ คุณธรรม เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตรวมเข้ากับการเกษตรทฤษฎีใหม่ นำพาสังคมไปสู่การเสริมสร้างทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2) การสนับสนุนจากภาครัฐ มีแหล่งเงินทุนหนุนเสริมในด้านงบประมาณ ให้ความรู้ การประสานความร่วมมือ การประสานงานจากภายนอก ภาวการณ์พัฒนาภาครัฐ คือ พัฒนาชุมชน สาธารณสุข การเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการเชื่อมโยงการทำงานของท้องถิ่น กลุ่ม องค์กร เครือข่าย นโยบายของรัฐ ในการสร้างโอกาสให้กับชุมชน ในการสร้างอาชีพ การเพิ่มพูน ความรู้ และขีดความสามารถของคน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง รู้จักการพึ่งตนเอง การส่งเสริมการบุคลากร การผลิตให้มีคุณภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม เพิ่มพูนทักษะ ส่งเสริมด้านการตลาด ส่งผลให้ชุมชนบ้าน ร่องกาสะใต้ได้พัฒนาชุมชนเป็นชุมชนต้นแบบตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และผ่านการ ประเมินจากภาครัฐ

3) จากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ภายนอก สภาพเศรษฐกิจทั่วโลก ค่าครองชีพ อัตราว่างงาน ปัญหาพลังงาน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการดำเนินชีวิต โดยลดอบทเรียนผล ของความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาในชุมชนต่างๆ เกิดการนำปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เกิดเป็นครอบครัวพอเพียง สมาชิกเกษตรกรทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ การค้าขายกับเอกชน ชุมชนกลุ่มอื่นๆ และพัฒนาชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการ พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาสะใต้ สองปัจจัยที่เด่นชัด ได้กำหนดกรอบการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าชุมชนมีปัจจัยภายใน 2 ปัจจัย ที่เด่นชัด

1) เกิดจากมนุษย์ เริ่มจากครอบครัวที่อบอุ่น วิถีชีวิต ผู้นำชุมชน ลักษณะผู้นำมีความ นุ่มนวล ยืดหยุ่น เอาใจใส่งาน ได้รับการยอมรับ บทบาทผู้นำสตรีสร้างความสามัคคี ปฏิบัติตนดี มี ความสามารถและคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ปรับความสัมพันธ์ให้เกิดสมดุลโดยไม่ก่อให้เกิดการ ใช้อำนาจครอบงำฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งลักษณะของผู้นำในชุมชนจะมีความเสมอภาคหญิงชายใน สังคมรวมถึง ทรัพยากรบุคคลในชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่เกิดขึ้น คือ ผู้นำทางการดำเนินชีวิตตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำทางปกครอง ผู้นำทาง การเกษตรทฤษฎีใหม่ และผู้นำทางจิตใจ

2) ปัจจัยภายใน ด้านการจัดการ การรวมกลุ่ม การประสานงานคณะกรรมการมีความ เข้มแข็ง ซึ่งมาจากเลือกตั้งจากสมาชิก ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม มีการกำหนดแบ่งหน้าที่ความ รับผิดชอบ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และการบริหารงบประมาณ ในการจัดการ มีปัจจัยที่ทำให้ เกิดทุนด้านต่างๆ

1. มีการระดมทุนของชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการนำผลผลิตมา รวมกันเป็นการสร้างให้เกิดทุนในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการผลิตข้าวกล้อง ปลูกอินทรี ผัก ข้าวปลอด สารพิษ
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ซึ่งกันและกัน ใน การประชุมหรือการจัดเวทีประชาคม เพื่อเพิ่มความรู้ให้ทรัพยากรบุคคล นำความรู้มาใช้ ในการ พัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง ในการใช้ พร้อมทั้งสร้างเสริม
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับ ผลประโยชน์ เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน จากการดำเนินการตามการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตาม แนวเศรษฐกิจพอเพียง
4. การนำทรัพยากรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมมาผสมผสานเพื่อให้ เกิดเป็นอาชีพ เป็นผลผลิต รู้จักใช้อย่างมีเหตุผล พอประมาณ การปลูกข้าวแบบดั้งเดิม ผลิตข้าวแต่น
5. การปกครองส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมในการทำงานร่วมด้วยกันความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์ร่วมกัน กระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และทั่วถึง
6. การออม ในการออมนั้นต้องประกอบด้วย การออมแบบเรียนรู้ ทำบัญชี คราวเรือนเป็น ฐูรายรับรายจ่าย มีการตั้งธนาคารหมู่บ้าน ออมแบบคุณธรรม ใช้สัจจะในการกู้ยืม รับผิดชอบต่อเงินของส่วนรวม รับผิดชอบระหว่างกัน ออมแบบพอประมาณ ทำที่สามารถออมได้ ออมแบบมีภูมิคุ้มกันสามารถนำเงินออมออกมาใช้ในยามเจ็บป่วย
7. ประชาสังคม (civil society) กลุ่มบุคคลในสังคม ได้ร่วมกันกระทำกิจกรรม ใดกิจกรรมหนึ่งในเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคม โดยไม่ต้องรอรัฐบาล หรือเอกชน มีลักษณะ สำคัญ 1) การเป็นอาสาสมัคร 2) ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม (participatory leaning process) 3) มีวิสัยร่วมกัน (shared vision) 4) ตกลงร่วมกันทาง ยุทธศาสตร์ 5) เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต 6) การมีอิสระในการตัดสินใจ